1984/85:134

Torsdagen den 2 maj em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

18 § Fortsattes behandlingen av skatteutskottets betänkanden 1984/85:41 och 55 *(forts. från prot. 133).*

Särskild skattereduktion år 1985 (forts. SkU 55)

Anf. 98 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Rune Carlstein tyckte att vi från borgerligt håll var irriterade över den här debatten. Jag har inte någon känsla av att vara irriterad, men jag har förvisso anledning att vara det, för Rune Carlstein svarar på andra frågor än de som är relevanta i detta fall. När det t. ex. gäller bytesbalansen gör Rune Carlstein en jämförelse med tidigare år och talar om hur stora förbättringarna blivit. Det är totalt ointressant i detta sammanhang. Det enda som är av intresse är att regeringen i budgetpropositionen förklarade att man, om bytesbalansen inte väsentligt försämrades, skulle lägga fram en proposition om skatterabatt. Bytesbalansen har väsentligt försämrats, och då säger Rune Carlstein: Ja, vi får titta på det här. – Man skulle naturligtvis från regeringen sida ha tittat på detta, innan man lade fram propositionen.

I budgetpropositionen spådde man att handelsbalansen skulle visa ett överskott på 17,8 miljarder. Sedan dess har handelsbalansen under första kvartalet försämrats med 8 miljarder. I kompletteringspropositionen skriver man ändå upp tipset och beräknar att överskottet skall öka till hela 22,7 miljarder kronor. Det är så man från regeringens sida har tittat på bytesbalansen. Hade regeringen velat handla på riktigt sätt hade den dragit tillbaka propositionen. De villkor man satte upp från början har nämligen icke blivit uppfyllda.

Anf. 99 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Rune Carlstein fortsätter att tala om inflationstakten i vårt land och menar att den nu är lägre än under den borgerliga regeringstiden.

Men det är av större intresse, Rune Carlstein, att se hur inflationsutvecklingen varit i vårt land i förhållande till de länder vi konkurrerar med på exportmarknaden. Och det är ett faktum att under de senaste åren har vi haft en nära nog dubbelt så hög inflation som våra konkurrentländer. Det är detta som oroar.

När det gäller handelsbalansen hade det verkligen varit illa, om vi under den högkonjunktur som rått de senaste åren inte skulle ha uppnått ett bättre resultat än under den svåra lågkonjunkturen på 1970-talet.

Jag har ännu inte fått något svar på de två frågor som jag ställt två gånger och som gäller dels vilken målsättning socialdemokraterna har för den framtida skattepolitiken när man ger favörer åt vissa grupper och på det sättet totalt hackar sönder vårt skattesystem och helt släpper tanken på en lika behandling av inkomsttagarna, dels hur man skall avlösa denna skatterabatt. Har man inte alls tänkt på vad som kommer efter innevarande år? Jag har som sagt inte fått något svar på dessa frågor.

Anf. 100 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Oavsett om vi diskuterar företagsbeskattning eller skatterabatt tycks vi hamna i denna ofruktbara redovisning fram och tillbaka av ofullständiga siffror. Låt mig hålla mig till skatterabatten. Jag nämmde i mitt anförande att pensionärer, småföretagare, handlare, småbönder, kulturarbetare och andra fria yrkesutövare inte kommer att få del av denna skatterabatt. Jag kan lägga till ytterligare en grupp som kommer att få en skatterabatt men en starkt reducerad sådan, nämligen huvuddelen av alla deltidsarbetande kvinnor, som inte når upp till en årsinkomst på 80 000 kr. I många fall kommer de säkert att få ut sina 600 kr. i skatterabatt genom att arbetsgivarna drar av detta belopp på skatten för juni månad, men när den slutliga skatten räknas ut kommer det surt efter. Då blir det restskatt i stället för den skatterabatt som de bespetsat sig på.

Jag sade i mitt anförande att den som tjänar 50 000 kr. om året, vilket jag skulle tro är vanligt att deltidsarbetande kvinnor gör, bara får 300 kr. i skatterabatt. Jag vill upprepa min fråga till Rune Carlstein: Kunde ni inte ha låtit bli att höja inkomstskatten i stället för att genom denna skatterabatt ge gåvor på ett orättvist sätt? Organisationerna på arbetsmarknaden hade då kunnat förhandla fram ett avtal, Det hade också blivit rättvist om en lägre skatt hade gällt i det normala skattesystemet. Jag tycker att Rune Carlstein skall svara på denna fråga.

Anf. 101 RUNE CARLSTEIN (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta att träta med Knut Wachtmeister om bytesbalansen. Han säger att det är totalt ointressant hur den har utvecklats. Jag tycker däremot inte att det är ointressant, så på den punkten har vi skilda uppfattningar.

Jag försökte i min tidigare replik att förklara för Knut Wachtmeister att orsakerna till det ofördelaktiga utfallet i bytesbalansen under årets första månader inte är helt ointressant. Vi får lov att studera och analysera dessa

orsaker. Det är mycket möjligt att vi då finner att t. o. m. det resultat som har förutsatts i budgetpropositionen och kompletteringspropositionen kommer att uppnås. Därför finns det ingen som helst anledning att dra tillbaka denna proposition.

Stig Josefson ställde frågor till mig om målsättningen för vår skattepolitik. Den ligger fast, Stig Josefson. Vi skall föra en skattepolitik som går ut på att människor betalar skatt efter bärkraft. Man måste göra klart för sig att den skattereduktion som nu införs inte ingår som ett led i en långsiktig skattepolitik. Detta förslag är att betrakta som en tillfällig sänkning av skatten för löntagarna under innevarande år som grundar sig på den uppgörelse som träffats om att löntagarna skall visa återhållsamhet i sina lönekrav. Jag undrar hur det skulle ha sett ut om man inte hade försökt nå fram till en sådan här uppgörelse. Volvoarbetarna kanske hade satt sig ner och sagt: Vi skall ha en löneförbättring som står i relation till Volvos redovisade vinst på 7 miljarder kronor. Det kunde ha fortsatt med att andra hade gått ut och sagt att med hänsyn till de rekordvinster som vissa företag redovisar kräver de att få kompensation för de reallönesänkningar som de fick vidkännas under de borgerliga regeringsåren. Det var vårt alternativ.

Regeringen valde en annan väg och sökte slippa pressen på priserna. Vi är helt medvetna om att ingen tjänar på att få höga löner om priserna hinner före i kapplöpningen.

Stig Josefson går gång på gång upp och frågar om inte detta är ett orättvist förslag, eftersom jordbrukarna inte får vara med. Jordbrukarna var emellertid inte med i denna upgörelse, Stig Josefson, utan de får komma med i ett annat sammanhang och deras propåer behandlas i annan ordning.

Tredje vice talmannen anmälde att Knut Wachtmeister, Stig Josefson och Kjell Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 102 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Finansutskottet har i detta ärende till skatteutskottet avgett ett yttrande, varvid samtliga borgerliga ledamöter har anmält avvikande mening i förhållande till socialdemokraternas tillstyrkan. Sedan frågan avgjordes i finansutskottet har ytterligare omständigheter tillkommit som stöder den borgerliga ståndpunkten.

Den av regeringen föreslagna skatterabatten är ingen bestående skattesänkning utan endast en tillfällig åtgärd i lagom tid före höstens val. Eftersom den inte motsvaras av någon besparing på den offentliga utgiftssidan, blir följden ett ökat budgetunderskott. Den extra statsupplåning som detta framtvingar får medborgarna själva betala med ränta – men det blir förstås först efter valet.

Regeringen har för skatterabatten angett två villkor: lönekostnaderna får öka med högst 5 % i år, och utrikesbalansen får inte allvarligt försämras. Det står nu klart att ingen av dessa båda förutsättningar föreligger. Propositionen borde därför ha återkallats. När så inte har skett, kräver logiken att riksdagen

avslår propositionen.

Exakt var lönestegringen hamnar vet ingen förrän året är slut. Men de avtal som hittills har träffats leder till lönehöjningar som överstiger den föreskrivna femprocentsramen. Det fungerar ju som bekant så att det som hålls borta från avtalen har en benägenhet att komma fram som löneglidning. Förra året var löneutvecklingen vid sidan av avtalen större än vanligt, inte minst för privatanställda tjänstemän. Utsikterna att nå det inflationsmål på som den femprocentiga löneramen skulle möjliggöra får dessutom betecknas som synnerligen mörka sedan tre fjärdedelar av utrymmet har ätits upp under årets första fjärdedel.

Skatterabatten avsåg att garantera en snabb och fredlig lönerörelse. Mot den bakgrunden är det verkligen en ödets ironi att det just i dag, när denna fråga behandlas i kammaren, bryter ut en arbetskonflikt som rör slutförandet av förra årets förhandlingsomgång. Det är inget tvivel om att regeringen i egenskap av statlig arbetsgivare har framkallat denna beklagliga situation genom att vägra att leva upp till avtalets förpliktelser. Jag säger inte att det vore bra för Sveriges ekonomi, om statstjänstemännen får igenom sina krav. Men jag säger att avtal är till för att hållas. Och trots alla uttalanden om motsatsen släppte den statliga arbetsgivaren förra året igenom en rad index- och kompensationsklausuler medan Kjell-Olof Feldt var i Australien. Det blir sannolikt den dyraste statsrådsresa någon svensk finansminister har företagit.

Regeringen har uppenbarligen litat på att de socialdemokratiska ledarna i facket inte skulle ställa till bråk ett valår. Förhandlingschefen i TCO-S gjorde i måndagens Expressen fullkomligt klart att det förekommit politisk utpressning av detta slag. Därom vittnar också det uppseendeväckande förhållandet att man inte tillkallade medlare förrän dagen innan konflikten skulle bryta ut.

Det förekommer nu spekulationer om att regeringen avser att lagstifta mot konflikten. Men ett sådant beslut kan endast riksdagen fatta, och här i kammaren har socialdemokraterna ingen majoritet. Vi moderater anser att både den fria förhandlingsrätten och principen att avtal skall hållas kräver att den här beklagliga konflikten löses direkt mellan parterna.

Det andra av regeringens villkor gällde utvecklingen av utrikesbalansen. Under årets första kvartal försämrades utrikeshandeln med hela 8 miljarder jämfört med motsvarande tid förra året. Häromdagen fick vi statistik som visade att bytesbalansen bara under årets första två månader gav ett underskott på drygt 5 miljarder. Detta skall ses mot bakgrund av att regeringen förutspått ett underskott för hela året på endast 3 miljarder.

Eftersom skatterabatten är ofinansierad, medför den en finanspolitisk försvagning med 2 miljarder. Därav kan nära 1 miljard väntas gå till importerade konsumtionsvaror och alltså ytterligare öka underskottet i bytesbalansen. Även den nu utbrutna konflikten kommer att verka i samma riktning, eftersom stridsåtgärderna hämmar utrikeshandeln, medan räntorna på utlandsskulden fortfarande måste betalas.

Herr talman! Regeringen säger att Sverige är på rätt väg. Sanningen är att vi är på väg in i en arbetskonflikt på statens eget område, som kommer att

förstärka de negativa tendenserna vad beträffar prisutvecklingen och bytesbalansen. Problemen kommer att förvärras av den skatterabatt som det nu skall fattas beslut om. Jag ansluter mig till vad skatteutskottets borgerliga talesmän tidigare har sagt: att förslaget om skatterabatt måste avslås.

Överläggningen var härmed avslutad.

Skatteutskottets betänkande 41

Mom. 1 (beskattningen av arbetande kapital)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 145 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 2 (dubbelbeskattning av aktieutdelning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (sänkning av bolagsskatten m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (nyetableringskonto)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (kooperativ kapitalfond)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 51 för reservation 5 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (uppskov med beskattningen av insats i kooperativt företag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (vinstandelssystem)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 145 för reservation 7 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 24 (arbetsrättsligt skadestånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (representationsavdrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot det av Tommy Franzén under överläggningen framställda yrkandet – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (FoU-avdraget)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (kvittning mellan kommuner av underskott mot överskott)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (skattereglerna för fåmansföretag m. m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 55
Mom. 1 och 2 (införande av skattereduktion)
Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 145 för reservationen av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 (skattereduktion för småföretagare, m. m.)
Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 16 för det av Tommy Franzén under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del. 31 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (annan kompensation till småföretagare m. fl.)
Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 17 för det av Tommy Franzén under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del. 45 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (upptrappningsreglerna m. m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot det av Tommy Franzén under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 6
Utskottets hemställan bifölls.

19 § Föredrogs
Skatteutskottets betänkanden
1984/85:53 Beskattningen av utländska skadeförsäkringsanstalter, m. m. (prop. 1984/85:144)
1984/85:54 Hundskatt (prop. 1984/85:146)

Vad utskottet hemställt bifölls.

20 § Föredrogs
socialutskottets betänkanden
1984/85:19 om bidrag till allmän sjukvård m. m. (prop. 1984/85:100 delvis),
1984/85:20 om anslag till Socialdepartementet m. m. (prop. 1984/85:100 delvis),
1984/85:21 om anslag m. m. till Hälsoupplysning (prop. 1984/85:100 delvis) samt
1984/85:22 om anslag till omsorg om äldre och handikappade (prop. 1984/85:100 delvis).

Anf. 103 TREDJE VICE TALMANNEN:

Socialutskottets betänkanden 19, 20, 21 och 22 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså socialutskottets betänkande 19 om bidrag till allmän sjukvård m. m.

Bidrag till allmän sjukvård m. m.

Anf. 104 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! I socialutskottets betänkande 1984/85:19 tas budgetpropositionens förslag om bidrag till allmän sjukvård m. m. upp, såvitt avser punkterna E 18–E 22 samt E 24. Utskottet tillstyrker regeringens förslag till medelsanvisning för Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri), Bidrag till allmän sjukvård m. m., Vidareutbildning av läkare m. m. Anslag för Beredskapslagring och utbildning m. m. för hälso- och sjukvård i krig samt för driftkostnader för beredskapslagring behandlas också i betänkandet.

Under punkten E 19 Bidrag till allmän sjukvård m. m. behandlas ett motionsyrkande, där vi moderater föreslår ett anslag, som är 911 milj. kr. lägre än regeringens förslag, såsom statsbidrag till den allmänna sjukvårdsersättningen till sjukvårdshuvudmännen. Vårt förslag avstyrks av utskottet. Vi reserverar oss mot utskottets ställningstagande och framhåller i reservation nr 3 det oacceptabla i en fortsatt expansion av den kommunala sektorn. Ett primärt mål för den ekonomiska politiken måste vara att nedbringa den kommunala volymökningen till s. k. nolltillväxt redan 1986. Det kan konstateras att kommunerna haft en god likviditetsökning under de senaste åren. Likviditeten ligger nu över 30 miljarder kronor. Mot den bakgrunden anser vi det inte vara rimligt att staten med sitt stora budgetunderskott skall tillskjuta över 50 miljarder kronor till den kommunala sektorn. Volymökningen måste upphöra, och därför föreslår vi minskade statsbidrag.

Herr talman! Vi vill understryka att våra förslag till minskade statsbidrag inte riktar sig mot berörda verksamheter. Vi anser att kommuner och landsting själva skall göra den omfördelning och den prioritering mellan olika verksamhetsområden som de anser nödvändig. Genom minskad statlig detaljreglering ökas också möjligheterna för kommuner och landsting att på ett rationellt sätt utnyttja de egna resurserna. I princip anser vi moderater att

huvudmannen för en verksamhet också skall ha det ekonomiska ansvaret.

Det är många gånger otacksamt att framlägga besparingsförslag. Men om vi inte gör detta nu är riskerna uppenbart stora att vi längre fram i en än mera besvärlig ekonomi kommer att bli tvingade att vidtaga än mera drastiska åtgärder. Vi vill stämma i bäcken – det är lättare än i ån.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 105 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! I reservation 2 till detta betänkande kräver vi en utbyggnad av de yrkesmedicinska klinikerna vid både regionsjukhus och länssjukhus. 1976 års företagshälsovårdsutredning avgav ett delbetänkande, som skulle tillgodose detta krav. Vad som nu oroar oss är att det händer så väldigt litet på detta område. Det är inte fullt utbyggt vid regionsjukhusen, och vid länssjukhusen finns knappast någonting alls. Dessutom tränger den ekonomiska politiken tillbaka landstingens ekonomiska ramar, vilket gör att man inte har några förhoppningar om att denna utbyggnad skall kunna förverkligas framöver.

Det krav som både vpk och de fackliga organisationerna har drivit bör snarast tillgodoses. Vi anser att man i lag skall fastställa denna utbyggnad och att landstingen bör få en viss ersättning såsom motprestation, om de bygger ut yrkesmedicin och miljömedicin vid regionsjukhus och länssjukhus.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 106 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag tänker i mitt anförande uppehålla mig vid de krav som framställs i reservation nr 1 till detta betänkande. Såsom representant för Västerbotten och den norra sjukvårdsregionen vill jag framföra några skäl, som ytterligare talar för att det vore illa om inte också en thoraxkirurgisk verksamhet förlades till Umeå regionsjukhus. I dag pågår där en så långt gående verksamhet inom thoraxkirurgin att det är praktiskt taget bara det operativa ingreppet som utförs i Uppsala. Således sker alla förundersökningar vid Umeå sjukhus liksom eftervården. Patienterna reser den långa vägen ner till Uppsala för operationen, men så fort tillståndet medger det återvänder de till Umeå för eftervård.

Patienter tillhöriga Umeåregionen kommer från ett geografiskt mycket stort upptagningsområde. Detta medför naturligtvis stora bekymmer för anhöriga att snabbt nå Umeå, om de önskar vara hos patienten. Betydligt längre blir så avståndet till Uppsala, om samma önskemål finns kvar om kontakt i samband med operationen.

Nu finns alltså goda kunskaper i Umeå. Enligt gjorda undersökningar finns även de största behoven av s. k. by-pass-operationer i de norra delarna av landet. Även byte av hjärtklaffar ingår som en god operativ åtgärd vid hjärtbesvär. Den snabba utvecklingen av denna operationsteknik har också medverkat till att ett stort flertal människor kan få lindring av sina svåra hjärtsmärtor och därmed leva ett normalt liv.

Det stora patientunderlag som nu diskuteras med de finska sjukvårdsmyndigheterna skulle tillsammans med regionens egna patienter utgöra ett fullt acceptabelt underlag för att hålla hög kvalitet när det gäller operationskunnandet. Det finns alltså nya spännande öppningar med ett sådant utbyte mellan de nordiska länderna.

Just befolkningen på andra sidan Kvarken har ju svenska som sitt modersmål. Det skulle alltså vara lätt och även geografiskt nära att söka specialistsjukvård i Sverige. I förra veckan förekom i Umeå ett sammanträffande mellan de Österbottniska sjukvårdshuvudmännen och landstinget i Västerbotten. Med på detta möte var även representanter från socialdepartementet och socialstyrelsen samt sjukvårdsregionen. Alla föreföll enligt tidningsartiklar vara mycket positiva till tanken på ett sådant samarbete.

Naturligtvis handlar detta även om pengar och vilka möjligheter som finns att erhålla statligt stöd för uppbyggnad och drift av en sådan utökad verksamhet. Det är ju om detta som riksdagen skall besluta, och det är just det beslutet som man tycks vänta på från dessa gruppers sida.

Landstingsförbundet har, som finns angivet i utskottets betänkande, vid årets kongress att behandla en motion med samma syfte som de motioner som behandlas här i dag. Genom att så många parter är inblandade i denna beslutsprocess har det ibland varit oklart i vilken instans det verkliga beslutet skall fattas. Riksdagen har uttalat att det skall finnas fyra thoraxkirurgiska enheter. Detta gjordes när man antog regionindelningen, men riksdagen kan tydligen inte ange att detta skall ändras, enligt utskottets skrivning. Landstingsförbundet och de olika regionernas samarbetsnämnder har väl inte heller någon formell möjlighet att ändra på detta riksdagsbeslut.

Regeringen tycks inte heller vilja stå som pådrivare för att ändra innehållet i de olika regionernas sjukvårdsutbud. Så jag ställer mig något frågande till beslutsordningen. Var fattas det verkliga beslutet i frågan om Umeåregionen skall få tillgång till fullt utbyggd thoraxkirurgisk verksamhet?

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 1 i betänkandet nr 19. Där framgår klart och tydligt att riksdagen anser att denna förändring bör komma till stånd. Skälen för detta har jag något summariskt berört. Åtskilligt mera kan framhållas för att visa behovet av att denna verksamhet förläggs till Umeå.

Anf. 107 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! När regionsjukvårdsutredningens förslag antogs av riksdagen vid riksmötet 1980/81 fastslogs att för den framtida regionsjukvården skall landet indelas i sex regioner. Men för viss högspecialiserad vård, bl. a. thoraxkirurgi, förutsattes ytterligare koncentration till enbart fyra enheter. På detta sätt kom sålunda Umeåregionen, den norra, att tillföras Uppsala–Örebro-regionen.

Beslutet om denna för vårt land ytmässigt absolut största region – två tredjedelar av landets yta – vilar naturligtvis på de kunskaper om faktiska förhållanden och den förutsebara utvecklingen för thoraxkirurgi som *då* rådde. Jag vill, herr talman, särskilt påpeka detta. Verkligheten har nu gått

långt förbi, och enbart under de senaste fem åren har vi inom sjukvården upplevt en stark utveckling, kanske främst inom hjärt- och kärlkirurgin.

Det finns nu tillräckligt kunskaps- och beslutsunderlag för att betrakta kirurgisk behandling av vissa former av kranskärlssjukdom som etablerad rutinsjukvård. Med detta har följt att medicinska förutsättningar finns för en successiv ökning av den öppna hjärtkirurgin i Sverige totalt. Sammantaget med de entydiga resultat som förutom höjning av livskvaliteten även bekräftar en livsförlängande effekt – människor kan efter operation återgå till ett normalt liv med arbete, fritid och allt sådant – har detta inneburit att efterfrågan på thoraxkirurgi ökat långt utöver tidigare prognoser. Varför då thoraxkirurgi till Umeå?

Förhållandena är i dag ej tillfredsställande. De patienter i norra regionen som skall undergå denna behandling utreds först i Umeå, remitteras därefter för operation till Uppsala och hemtransporteras efter hjärtingreppet till regionsjukhuset i Umeå eller vederbörande länssjukhus för eftervård. I andra sammanhang påpekas behovet av en sammanhängande vårdkedja. För dessa patienter som är nog så känsliga bryts absolut denna grundregel. Det är omvittnat av många patienter att man känner stor oro för transporterna, för byte av läkare och annan personal. Miljön förändras ifrån utredningstillfället.

Socialstyrelsens principprogram och Landstingsförbundets utredning angav i början av 1980-talet normtal för operationer, som avsåg utvecklingen fram till 1985. Normen var 400 operationer per år per miljon invånare.

Verkligheten har visat att dessa tal redan är passerade för norra regionens del. Enbart för Norrbotten, Västerbotten och Ångermanland har över 400 operationer utförts under 1984 i Uppsala. Vi skulle med andra ord redan nu klara normtalet i Umeå.

Den norra sjukvårdsregionen ligger med dessa siffror högre än Uppsala–Örebro-regionen. Som bekant är hjärtsjukdomar mer frekventa i norra Sverige än i landet i övrigt.

Herr talman! Med detta vill jag påpeka vikten av att en thoraxkirurgisk verksamhet snarast kan komma till stånd även i Umeå för de hjärtsjuka i norr. Det är ett länge efterlängtat önskemål där folkpartiet i norra regionen stått i spetsen för kravet, och där nu samtliga partier i landstinget i Västerbotten sluter upp.

I dessa dagar har emellertid Landstingsförbundet förordat en ytterligare höjning av normtalet till 600–800 operationer per miljon invånare per år.

Det förtjänar att nämnas att det i Finland 1983 utfördes endast 460 operationer totalt i hela landet, vilket motsvarar 100 operationer per miljon invånare. I Nordnorge, i Tromsö, utförs sedan några år 150–200 operationer med även hög medicinsk kvalitet.

Jag anser att thoraxkirurgisk verksamhet i Umeå med vårt befolkningsunderlag på omkring 900 000 invånare inom norra regionen skulle ge ett mer än tillräckligt underlag för likvärdig medicinsk behandling av patienterna i norra Sverige. Det skulle också ur samhällsekonomisk synpunkt vara mycket försvarbart.

Thoraxkirurgi har även stor betydelse för läkarutbildningen i Umeå.

Till sist vill jag instämma i vad Karin Israelsson nyss sade om besöket av Österbottens sjukvårdsrepresentanter. De har kraftigt understrukit behovet av samarbete över gränserna i sjukvårdsfrågor. Nordiska ministerrådet kommer att gemensamt tillskrivas från Västerbotten och Österbotten för att undersöka möjligheterna till samarbete inom hälso- och sjukvården. Detta skulle även betyda ett patienttillskott för thoraxkirurgi.

Jag yrkar bifall till reservationen vid E 19 mom. 1 angående bidrag till allmän sjukvård i enlighet med Ingemar Eliassons yrkande.

Anf. 108 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Med anledning av det som sagts av de två föregående talarna hänvisar jag till vad utskottet skrivit på sid. 8 i sitt betänkande: "Samverkansnämnden för Umeåregionen har förordat att regionens patienter – åtminstone tills vidare – skall hänvisas till Akademiska sjukhuset i Uppsala. Det ankommer härefter på berörda sjukvårdshuvudmän att besluta i denna fråga." Det betyder alltså att utskottet inte är helt avvisande utan vill avvakta och se vad de berörda sjukvårdshuvudmännen säger om detta.

Med det anförda yrkar jag bifall till socialutskottets hemställan i betänkande 19 och avslag på de reservationer som är fogade till utskottsbetänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om socialutskottets betänkande 22.)

Anf. 109 TREDJE VICE TALMANNEN:

Då någon talare inte anmält sig beträffande socialutskottets betänkande 20 om anslag till socialdepartementet m. m., övergår kammaren nu till att debattera socialutskottets betänkande 21 om hälsoupplysning, m. m.

Sex- och samlevnadsinformation för handikappade, m. m.

Anf. 110 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Informationen om sex och samlevnad för handikappade är så gott som obefintlig i samhället. Det är kanske inte så märkligt, eftersom denna fråga inte ägnats något intresse inom medicin och rehabilitering förrän på 1970-talet. Handikappinstitutet har gjort ett verkligt pionjärarbete. Utan institutets insatser hade vi kanske levt kvar i tron att handikappade varken har förmåga eller intresse av ett bra sexualliv.

Den som råkar ut för ett allvarligt handikapp eller en allvarlig sjukdom som medför skador på centrala nervsystemet får först den medicinska vård som sjukdomen eller handikappet kräver. Därefter börjar successivt rehabiliteringen. Rehabiliteringen, eller habiliteringen, omfattar allt från träning och information om hur man klär sig, äter och tvättar sig till hur man förflyttar sig och i övrigt fungerar så bra som möjligt efter de förändrade

förutsättningarna. I det här arbetet följer man ofta utarbetade rutiner. Ingen skickas hem med en rullstol som man inte behärskar hjälpligt i alla fall. Jag vill påstå att rehabiliteringen är grundlig när det gäller ADL, dvs. allt det som har med den dagliga livsföringen att göra utom i ett avseende, nämligen sexualiteten.

Jag har talat med många nyskadade tonåringar och vuxna om vad man som nyskadad bekymrar sig mest för när man ligger på sjukhuset. Visst, säger man, upptas tankarna av oron för hur man skall klara alla praktiska detaljer om man t. ex. är förlamad från midjan och nedåt. Det är ändå inte problemen hur man skall klara att klä på sig på morgonen, tvätta sig eller ta sig till jobbet som man ägnar de mesta tankarna åt. Man tror i alla fall att det kommer att ordna sig. Vad som rör sig i de flestas inre och vad man funderar över är just hur man kommer, om man över huvud taget kommer, att fungera sexuellt i framtiden. För den delen av rehabiliteringen finns det inga utarbetade rutiner och ingen formellt ansvarig i sjukvården. Vanligen går det till så att om patienten direkt frågar, försöker vårdpersonalen eller kuratorn att ge ett svar. Men vårdpersonalen tycker att det här är svårt, för man har inte tillräckliga kunskaper.

Det är inte märkligt att många patienter avstår från att fråga om sina möjligheter och begränsningar i fråga om sexualiteten. Vi har alla ganska långt kvar till en verklig öppenhet i synen på sexualiteten, och det är inte alls ovanligt med fördomar mot handikappade; kombinationen kan bli ett oöverstigligt hinder.

En ung man berättade för mig om sina tankar om sexualiteten när han var nyskadad och om känslan att inte veta och inte kunna fråga. Han gjorde som väldigt många unga killar gör så fort de kommer i rullstol och kan ta sig ut på egen hand: han rullade ner till kiosken och köpte en bunt porrtidningar. Sedan vände han tillbaka till rummet, tittade i porrtidningarna och väntade på reaktionen nedanför midjan. Den uteblev, och då förstod han att något hade förändrats. Men, sade han till mig, inte kunde jag med utgångspunkt i detta säga till doktorn: Vad är det som har hänt, varför fungerar jag inte som vanligt när jag tittar i porrtidningar? Det här är alltså inget ovanligt sätt att efter ett handikapp så att säga ta reda på hur man fungerar sexuellt. Men jag tror att det är den minst bra vägen.

De flesta handikappade letar sig långsamt fram till sin egen sexualitet ändå, trots fördomar hos omgivningen och trots brist på kunskaper. Risken är bara att det blir en hämmad sexualitet och en hämmad människa som resultat och att fördomarna och attityden att handikappade är mindre värda i kärlekslivet lever kvar även hos de handikappade själva.

För att målsättningen som vi alla – åtminstone formellt – ansluter oss till, att även handikappade skall ha rätt till ett eget sexualliv, skall bli verklighet behövs det onekligen ännu mycket mer information och utbildning. Men det räcker inte bara med information och utbildning. Det är helt nödvändigt att någon på varje rehabiliteringsklinik utses till ansvarig för denna information. Den uppfattningen har också handikappinstitutet. Och eftersom sjukvårdshuvudmännen ännu inte har insett vikten av detta, behövs det tydligen en

uppmaning. Vilken befattningshavare som skall ha ansvaret för informationen om sex, samlevnad och handikapp avgörs givetvis av varje sjukvårdshuvudman.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Reservation 2 är skriven till förmån för en motion av två socialdemokrater, där det krävs att man skall göra en översyn av preventivmedelskostnaderna. Målet för denna översyn skall vara kostnadsfria preventivmedel. Vpk delar synen i motionen, och därför tillstyrker vi den.

Motionen avstyrks dock. Man gör det med en förklaring att utskottet förutsätter att regeringen bevakar om abortfrekvensen skulle öka i och med att preventivmedelskostnaderna har ökat till följd av den nya rutinen vid receptförskrivning. Om det skulle bli en ökad abortfrekvens, då men först då förutsätter utskottet att regeringen kommer att se efter om det finns skäl att sänka kostnaderna för preventivmedel. Med andra ord, i klartext: man vill se liken på bordet innan man vidtar några åtgärder.

Vi tycker inte att man kan nöja sig med att abortfrekvensen inte ökar utan de senaste tio åren har stått på ungefär samma nivå. Vi tycker att man skall ha som målsättning att abortfrekvensen skall minska. En väg att nå detta tror vi är att göra en översyn av preventivmedelskostnaderna med målsättningen fria preventivmedel.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

Herr talman! Reservation 3 tar upp ökade informationsinsatser om sjukdomen AIDS. Jag tror inte att jag här behöver gå in på en bakgrundsbeskrivning beträffande utvecklingen av den här sjukdomen i Sverige och den förväntade utveckling som de medicinska experterna varnar för – det finns ganska väl beskrivet i utskottsbetänkandet. Jag vill bara säga att vi som politiker måste erkänna att detta nog är det svåraste problem som sjukvården ställts inför. Att det är ett svårt problem hänger ihop med att denna sjukdom har en inkubationstid på 4–5 år. Det anses inte heller längre att det är människor i speciella riskgrupper – med det har man menat homosexuella och bisexuella män – som drabbas av sjukdomen, utan AIDS har visat sig vara en sjukdom som kan drabba såväl kvinnor som män, utan att man tillhör någon särskild grupp.

Vi har föreslagit att socialstyrelsen skall få 2 milj. kr. extra för informationsinsatser. Vi menar att den informationen skall ske via massmedia, dagspress, TV osv., så att alla människor nås av informationen. Vi tror att en saklig och riktig information är det bästa sättet att motverka en masshysteri. Vi tror också att det är oerhört viktigt om det vid t. ex. infektionsklinikerna ordnas möjlighet att anonymt och kostnadsfritt få ett test utfört för att kontrollera om man har antikroppar mot HTLV-III-virus. Vid ett sådant test finns också den bästa möjligheten att ge en direkt information till den som är orolig och som har skäl att känna sig orolig.

Utskottet säger i sin skrivning att socialstyrelsen redan har påbörjat ett omfattande informationsarbete. Man framhåller vidare att socialstyrelsen förbereder föreskrifter för blodgivning och kontroll av blod och plasma. Om jag har förstått det hela rätt kommer man alltså i samband med blodgivning

att kontrollera om den som ger blod har antikroppar mot detta virus. För att då inte riskera att människor som är allmänt oroliga för att ha drabbats av detta virus uppsöker blodgivarcentralerna för att få detta test anonymt och kostnadsfritt och framför allt för att få slippa att ange något skäl till varför man vill ha testet utfört, måste samma möjlighet till test finnas vid infektionsklinikerna. Annars kommer nog belastning på blodgivarcentralerna att öka på ett sätt som det kan vara svårt att behärska, och framför allt har man inte där resurser att ta hand om eventuella personer som har antikroppar mot detta virus.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 3 i socialutskottets betänkande 21.

Anf. 111 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Sexualpolitik hör inte till det som riksdagen diskuterar särskilt ofta. Det är synd, eftersom ett aktivt och skapande sexualliv är av grundläggande vikt för människans fysiska och framför allt psykiska hälsa. Många somatiska besvär har sin grund i ett dåligt sexliv. Många svåra psykiska lidanden är föranledda av sexuell torftighet, besvikelse och bristande förmåga till utlevelse.

Många människor tycks ha föreställningen att den sexuella frigjordheten är stor i Sverige. Det är en något ytlig föreställning. Hämningar inför och missbruk och undertryckande av sexualiteten är alltjämt mycket vanligt förekommande. De flesta barn får inte genom föräldrarna en naturlig och positiv upplysning och uppfostran i sexuella frågor. Ungdomars sexuella behov och rätt till ett eget sexualliv tas inte på allvar. Manssamhällets perspektiv dominerar alltjämt synen på sexuella relationer och behov, även i eljest seriösa sammanhang. I skrämmande många äktenskap är den sexuella torftigheten ett stort problem, och människorna har svårt att hantera den.

På sista tiden har en oproportionerlig del av uppmärksamheten på det sexualpolitiska området riktats på negativa företeelser, som prostitution och incest, i stället för att, som rimligt vore, ägnas att hjälpa människor till känslomässig frigörelse, kunskap om och känsla för sexualitetens möjligheter.

Björn Samuelson, Eva Hjelmström och jag har i en motion hävdat att det behövs ett genomtänkt sexualpolitiskt aktionsprogram för bättre upplysning och frigörande av människors sexuella resurser – ett program som skulle omfatta skola, förskola, socialtjänst, allmänupplysning i landstingsregi och folkrörelser.

Socialutskottets intresse för sexualitet förefaller oss något svalt, men vi får väl trösta oss med att socialutskottets intresse – enligt min 15-åriga riksdagserfarenhet – för det mesta är svalt i alla frågor, vadan jag inte tänker besvära herrskapet med något yrkande i ärendet.

Men jag vill nog beteckna det som något aningslöst, när utskottet intar den attityden att sakernas tillstånd är bra som det är och att initiativ inte behövs. Jag skall ge några korta glimtar för att belysa vad jag menar när jag säger så.

Läromaterialet i detta ämne för högstadiet är inte bara torftigt och dåligt.

Det direkt uppmuntrar till helt konventionella uppfattningar hos de unga, uppfattningar som nära överensstämmer med den traditionella maskulina upplevelsen och tolkningen av sexualitet.

I stället för att uppmuntra eleverna till fantasi och initiativ, till att tro på den egna kroppens signaler, låter man beskrivningarna kretsa kring erektion, samlag, orgasm och sädesavgång. Det är som om detta var det mest väsentliga, när det i själva verket bara är en liten del av ett förlopp och bara en av flera tänkbara varianter.

I en av läroböckerna i biologi finns det ett särskilt stycke där det talas om det som man med en löjlig term kallar sexuella svårigheter, dvs. impotens, oförmåga att nå orgasm, brist på lustkänsla, osv. Man hänför sådana svårigheter till ovana i samband med det sexuella samlivets början, vilket är en uppenbart falsk och ovetenskaplig beskrivning – företeelserna har ju en mycket större spridning och långt mer mångsidiga förklaringar. Detta är illa nog, men det ges dessutom inga vettiga råd hur de unga skall bemästra sådana problem, inga som helst beskrivningar om hur människor i dylika situationer kan söka sig fram till varandra, befria varandra från prestationskrav, överge de konventionella samlagsföreställningarna och själva finna nya metoder för att avspänt och lustfyllt umgås kroppsligt.

När man läser dessa eländiga läroboksbeskrivningar, inser man att det patriarkala samhället och dess inskränkta syn på sex kommer att fortplantas också till nästa generation. Ingenstans beskrivs sexualiteten på ett riktigt sunt sätt. Antingen är det fråga om förenklade samlagsfixeringar, eller också är det så ömsint och sprött att det blir helt blodfattigt.

Man ger heller ingen som helst information om vad det är som ger lustkänslor, om individers anatomiska skillnader när det gäller könsorgan och lustupplevelser och hur man på ett förståelsefullt sätt skall kunna lära känna motpartens behov. När man t. ex. talar om en kroppsdel som klitoris är det kuriöst nog bara som ett objekt för onani, inte som ett objekt för två människors ömsesidiga lek och upplevelse med varandras kroppar.

Mot en sådan bakgrund, herr talman, är det inte så underligt om pornografiska magasin är efterfrågade. De må vara aldrig så kvinnoföraktande och smaklösa, med de ger åtminstone en liten smula praktisk kunskap.

Än mer beklämd blir man när man läser utläggningarna i dessa läroböcker om homosexualitet. Det är dock en gång så att i en årsklass ungdomar är 8 000–10 000 homosexuella, och åtskilligt flera har gjort någon homosexuell erfarenhet, mer eller mindre tillfällig. Det är av mycket stor vikt för en känslomässigt sund utveckling och för en bejakande inställning till den egna känslomässiga förmågan att de unga homosexuella erkänns och ges självförtroende i sin homosexuella identitet.

I en lärobok, nytryckt så sent som 1982, behandlas homosexualitet under rubriken Avvikande sexualitet, och då tillsammans med fenomen som fönstertittare och blottare. Bortsett från att detta för en ung homosexuell människa måste upplevas som utomordentligt negativt och tryckande är det därutöver en fullständigt ovetenskaplig klassificering. Homosexualitet är ju känslomässigt sett en i jämförelse med heterosexualitet fullständigt likvärdig

typ av inriktning. Den innebär att två människor söker sig till varandra i en sexuell lustupplevelse och i en personlig attraktion. Detta är detsamma som om två heterosexuella människor gör samma sak. Men det skiljer sig i grunden från ett sexuellt beteende som t. ex. en blottares. Genom sitt beteende får blottaren en sorts surrogatupplevelse på grund av att han saknar förmåga till upplevelse tillsammans med en annan människa, till sexualitet i gemenskap. Det är en tragisk typ av beteende, som innebär en inskränkning i den mänskliga förmågan att älska och att ge uttryck för det, medan däremot homosexualiteten precis som heterosexualiteten omfattas av två personer och är en sund och riktig känsla. Då skall man inte nedvärdera homosexualiteten genom att behandla den under rubriker där den förs samman med egenarter som är av kvalitativt helt annorlunda slag.

I en annan av dessa läroböcker förekommer det vidare att man hävdar att det kan leda till störningar i ett sexuellt förhållande med en partner av motsatt kön ifall en ung människa går in i en homosexuell relation. Också detta är en variant av den s. k. förförelseteorin, som ju vetenskapen har avfärdat för många år sedan. Det är bedrövligt att man återfinner denna typ av fördomar i en av högstadiets läroböcker, dessutom i en faktabok i biologi.

Ännu värre är att man, trots att vi här i riksdagen genomförde att samma minimiålder när det gäller vad som är tillåtet i fråga om sexuellt umgänge skulle gälla för homosexuella och heterosexuella, skall behöva läsa i en lärobok att homosexuellt umgänge inte är straffbart i Sverige när det gäller människor över 18 år. Det är falsk information. Så dåligt har man reda på saker och ting. Dessutom är det groteskt att över huvud taget anföra detta i en lärobok för unga människor, för minderåriga. De kan ju av detta få uppfattningen att de eftersom de inte är 18 år inte har rätt till något sexliv ifall de är homosexuella. Minimiåldersgränsen har ju ingen betydelse. Ingen människa, domstol eller myndighet straffar två unga människor som är 14–15 år därför att de är tillsammans sexuellt, vare sig deras umgänge är heterosexuellt eller homosexuellt. När en ung människa, som är osäker och fåkunnig i ämnet, läser sådant kan detta ge upphov till allvarliga felinformationer och svåra ångestkänslor. Hos en ung människa kan det skapa skuldkänslor för att hon är sådan hon är. Sådant skall enligt min mening utrensas. På detta område borde det göras en översyn, och det innebär ett stort arbete.

Det finns ett stort arbete att göra när det gäller informationen till de lärare som skall undervisa i detta ämne.

Den föregående talaren berörde också ett tema som tillhör de bortglömda, nämligen de handikappades sexliv. För att gripa tillbaka på det ämnet kan jag erinra om att inte i någon av de läroböcker som jag har gått igenom finns det ens någon referens till att det i våra högstadieskolor kan finnas handikappade ungdomar som kan behöva särskild information och upplysning. Det kunde också vara lämpligt att man i det sammanhanget gjorde något annat, nämligen startade ett slags kritiskt resonemang om vad det är som utgör attraktivitet, vad det är som skapar erotisk attraktion mellan människor och kanske litet grand kom in på vad det är för falska skönhetsideal som råder i

vårt veckotidningspräglade samhälle. Då kanske man kunde få en sund, riktig och bra diskussion ungdomarna emellan om att de som enligt veckotidningsbegreppen anses fula inte är fula. De kan vara lika attraktiva som veckotidningsidealen. Det där beror på omständigheterna, på vem de möter och hur de så att säga hanterar sin egen förmåga till kontakt med andra människor. Denna typ av psykologiska situationer och problem lyser helt med sin frånvaro i detta torftiga material.

Jag har med dessa korta exempel velat visa hur pass eländigt det kan vara. Jag tycker att utskottet till nästa år skall bemöda sig om att bedriva litet mer djupgående studier i detta ämne, som vi får anledning att återkomma till. Det är möjligt att utskottet då kan förmå sig till en något aktivare attityd.

Anf. 112 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Det är säkert en alldeles riktig beskrivning som Margó Ingvardsson ger av nyskadade handikappades oro för sitt sexualliv, en oro som de har svårt att föra fram och få utlopp för, därför att det är svårt att hitta samtalspartner. Jag tror inte att det råder någon meningsskiljaktighet om att detta behov finns och denna oro existerar. Utskottet har tvärtom ganska utförligt behandlat frågan om vilka insatser som görs för att hjälpa olika personalgrupper inom vården att ge information och bli den samtalspartner som människor i denna situation behöver. Den som har ansvaret för detta är framför allt handikappinstitutet, som har avsatt både resurser och personal för att utarbeta och sprida informationsmaterial och anordna kurser och studier i detta syfte. Vi som tillhör utskottsmajoriteten hävdar inte att allt är som det skall vara men att åtskilligt pågår för att hjälpa människor i denna situation.

Vi har heller ingen annan mening än Margó Ingvardsson när det gäller vikten av att preventivmedel finns tillgängliga till låga priser för att undvika aborter. Tvärtom stryker vi under att det säkert finns ett samband mellan såväl tillgänglighet av preventivmedelsrådgivning som låga priser på preventivmedel och den sjunkande abortfrekvens som vi har kunnat konstatera. Detta framhöll utskottet redan i ett tidigare betänkande med anledning av yrkanden i en folkpartimotion på detta område. Kostnaderna för preventivmedel har ökat starkt, och det kan inge farhågor. Vi vill emellertid på nytt understryka att vi förlitar oss på att regeringen följer detta med stor uppmärksamhet och vidtar åtgärder, om det skulle bli en negativ utveckling när det gäller ungdomarnas möjligheter att få preventivmedelsrådgivning och tillgång till billiga preventivmedel.

Vad slutligen gäller AIDS har utskottet i detta betänkande gett en mycket utförlig bakgrundsbeskrivning. Jag delar Margó Ingvardssons uppfattning, att svensk sjukvård här står inför en väldig utmaning, som kommer att sätta många delar av sjukvården på ett svårt prov.

Vi uttrycker vår starkaste oro bl. a. med hänsyn till och med hänvisning till den utveckling vi kan konstatera i USA, och vi måste till varje pris försöka undvika en motsvarande utveckling i Sverige. Vi stryker under att informationen från socialstyrelsen måste ges i sådana former att den verkligen når

fram till riskgrupperna. Vi fäster särskilt avseende vid den kontroll som måste ske i samband med blodgivning. Socialutskottet kommer tillbaka med ett nytt betänkande när det gäller den resursförstärkning som kan behövas för att göra denna kontroll möjlig.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på reservationerna fogade till betänkande 21 och bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om socialutskottets betänkande 22.)

Anf. 113 TREJDE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera socialutskottets betänkande 22 om anslag till omsorg om äldre och handikappade.

Omsorg om äldre och handikappade

Anf. 114 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Den fråga som vi nu skall diskutera, äldres och handikappades villkor, är en stor fråga, men den borde vara ännu större i politisk, ekonomisk och mänsklig mening. Vår välfärdsstat har här en skuggsida som borde uppmärksammas ännu mer. Vi står inför en utmaning, som kommer att testa vår politiska vilja att komma de svagare i samhället till hjälp.

Skälet till denna utmaning är att många handikappade inte ges möjlighet att leva ett eget och självständigt liv, därför att de inte har tillgång till en egen handikappanpassad bostad. Utmaningen ligger också däri att antalet äldre i mycket hög ålder ökar starkt under de närmaste åren. Det finns en uppenbar risk att allt fler blir beroende av institutionsvård, om inte äldrevården och äldreomsorgen förändras. Redan nu består utmaningen i att ett alltför stort antal människor måste tillbringa sina dagar på institution, trots att de mycket väl skulle kunna klara ett självständigt boende.

Folkpartiet har uppmärksammat dessa frågor under rubriken Det glömda Sverige. Handikappade som inte ges rätten till eget boende och äldre på institutioner är grupper som vi måste säga tillhör de glömda. Ofta har de en svag ställning i den meningen att inga starka organisationer tar sig an deras sak, och själva har de ofta svårt att göra sig hörda. Ungefär 140 000 människor bor i dag på olika institutioner. Av dessa kan 60 000 beräknas dela rum med en eller flera andra. Det här är ett förhållande som vi måste ändra på.

Även i besparingstider måste vi ha råd med reformer på detta område. Här har vi exempel på en reform som inte behöver hållas tillbaka av besparingsskäl. Det är nämligen både mänskligt nödvändigt och ekonomiskt klokt att ge människor som bor på institution möjlighet till eget självständigt boende. De beräkningar som har gjorts visar att ett eget boende som kompletteras med hemsjukvård, utbyggd social hemtjänst och annan omsorg är billigare än en plats på institution.

Målet bör vara att äldre och handikappade ges rätten till en egen bostad

och att den tillsyn, omsorg, bistånd och sjukvård de behöver ges i den egna bostaden. De som för längre eller kortare tid behöver finnas på långvården eller annan institution skall också där ges rätten till eget rum. För att detta skall kunna förverkligas krävs en lång rad åtgärder. Det kan gälla utformningen av statsbidrag, riktlinjer för hälso- och sjukvården, fördelningen av finansieringsansvaret mellan den boende och kommuner och landsting, osv.

Det är mot denna bakgrund olyckligt att riksdagen inte får möjlighet att vid ett och samma tillfälle diskutera och ta ställning till en sådan politik. Nu kommer frågorna upp styckevis och delt. I dag har vi att ta ställning till regeringens förslag i budgetpropositionen beträffande statsbidrag till den sociala hemhjälpen m. m. Om några veckor kommer riksdagen att få behandla en proposition om de äldres boende. Senare under vårriksdagen skall riksdagen också ta ställning till riktlinjerna för hälso- och sjukvården, vilket bl. a. berör långvården, och till hösten har aviserats en proposition beträffande differentierade vårdavgifter m. m. Det hade varit i högsta grad önskvärt att regeringen kunnat samla sig till en sammanhållen politik för de äldres omsorg och boende.

Herr talman! Socialutskottet har i dag justerat ett yttrande till bostadsutskottet med anledning av propositionen om de äldres boende. Där har utskottet enhälligt förordat att den boendeform som ålderdomshemmen i dag representerar skall finnas kvar också i framtiden. Konkret betyder det att statliga bostadslån skall kunna användas för att man skall kunna bygga om ålderdomshem men ändå låta dem förbli sådana att de möjliggör ett boende med dygnet-runt-omsorg. Vi behöver nämligen en boendeform mellan de nuvarande servicehusen och långvården. Annars är risken att alltför många äldre hamnar på just långvården.

Med denna enighet som grund hade vi också bort kunna bli överens om den fråga som i dag är aktuell, nämligen statsbidragen till den sociala hemtjänsten. För närvarande är det så, att kommunerna inte får statsbidrag för den personal i den sociala hemtjänsten som har sitt arbete förlagt till ett ålderdomshem. Om vi nu är överens om att denna boendeform bör finnas kvar men successivt omvandlas till ett eget boende, blir det mycket egendomligt att i fråga om statsbidragen särbehandla personalen som arbetar där. Jag tror att om vi hade behandlat dessa frågor samtidigt, hade förutsättningarna att bli överens också på denna punkt varit stora. Jag hoppas att majoriteten nu kan inse detta och att vi förenar oss i ett bifall till reservation nr 2. Det innebär inte ökade kostnader för staten, men en riktigare princip för fördelningen av statsbidragen. Ett viktigt komplement till en omsorg och sjukvård som sker på de äldres villkor är att de anhöriga ges möjlighet att hjälpa och bistå. För detta behövs en rätt till ledighet för vård av anhörig. Ett sådant förslag har en längre tid legat som utredningsbetänkande i regeringskansliet. Regeringen bör utan dröjsmål lägga fram det för riksdagen.

Jag yrkar därför bifall till reservation nr 7.

I det nu aktuella betänkandet behandlas också statsbidragen till färdtjänst och till särskolan. På dessa båda punkter har moderata samlingspartiet yrkat

på väsentliga neddragningar av statsbidragen. Från folkpartiets sida kan vi inte biträda dessa besparingsförslag. Motivet för besparingsförslagen är enligt moderaterna det statsfinansiella läget. Det måste betyda att man inte heller anser att det finns det ekonomiska utrymme hos landsting och kommuner som skulle behövas för att ett bortfall av statsbidrag skall kunna kompenseras. I så fall skulle nämligen den totala omslutningen av den offentliga verksamheten bli oförändrad. Moderaterna utgår ifrån att det är annan verksamhet som får maka på sig.

Det naturliga vore att lägga denna besparing på de generella statsbidragen till kommunerna. Att föreslå neddragning av statsbidragen till färdtjänst och särskolan kan rimligen inte uppfattas på annat sätt än som en signal till besparing på just dessa områden. Om man vill undvika det, måste en ändring av statsbidraget föregås av överläggningar mellan staten och landstingen/kommunerna, i vilka man träffar överenskommelse om att ett totalt lägre statsbidrag inte får denna effekt. Den uppläggning som moderaterna här har valt skulle otvivelaktigt komma att gå ut just över biståndet till äldre och handikappade, dvs. de svagaste grupperna i vårt samhälle. En sådan besparingspolitik kan folkpartiet inte ge sitt stöd. Det är den omvända uppläggningen vi vill ge en sanering av statens affärer: dvs. att låta besparingarna bäras av de breda starkare grupperna, medan vi vill kupa handen över de redan svaga och utsatta.

Herr talman! Jag yrkar avslag på de reservationer som jag nu har berört, bifall till reservationerna 2 och 7 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 115 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vi behandlar ett av de viktigaste ärendena från socialutskottet just i kväll. Men jag skall ändå försöka fatta mig ganska kort.

Från moderat sida har vi år efter år väckt motioner som har syftat till respekt för de äldre, hänsynstagande till deras behov, ett bra mycket större engagemang – och jag är glad över att folkpartiet har följt efter.

Vi har från moderat sida avgivit några reservationer. Den första gäller utbildning av hemvårdspersonal. Allt fler skall ju nu, med den moderna åldringsvården, stanna hemma allt längre. Då behövs det en ordentlig nyutbildning, som är anpassad till de betydligt större krav som kommer att ställas. Vi behöver en attitydförändring. Det kan inte hjälpas att det saknas en del förståelse för de äldre och deras rätt att bestämma över sig själva och över sitt hem. Jag har nyligen läst en utredning, Hemservice, författad av en tidigare ledamot av riksdagen, Margareta Nordström. Hon hör nog till dem som har den allra största erfarenheten på det här området, och hon var med om att skapa den öppna åldringsvården på sin tid. Hon har sett efter hur det går till nu – och hur det kan gå till.

Socialstyrelsen har givit ut en rekommendation, där man säger att all hemtjänst skall förenas med aktivering. Det betyder att här står nu unga flickor, som är ute på hemtjänst för första gången, och gläds åt att se en gammal dam dammsuga därför att hon skall aktiveras. Det förekommer

också att någon säger: "Det är bättre att jag dammar överdelen på tavlan, så får du damma nederdelen av ramen, eftersom du skall aktiveras."

I utbildningen måste man t. ex. lära sig att iaktta en kommande senildemens. Man skall kunna se när en människa måste komma till doktorn. Och det är en hel massa annat som måste tas in i utbildningen, om den här utbyggda hemtjänsten i kombination med hemsjukvården skall få den effekt som vi alla hoppas att den skall få.

Den andra reservationen, som gäller statsbidrag till ålderdomshem, har Ingemar Eliasson redan talat om, så den behöver jag inte vidare kommentera.

Reservation nr 3 gäller den enskildes ställning inom äldreomsorgen. Det är egentligen ganska märkligt, herr talman, att det skall behövas en särskild påminnelse om den saken. Det är här fråga om en stor grupp myndiga människor. Men enligt Spris undersökning för ett par år sedan visade det sig att den ena människan efter den andra blev flyttad från en institution till en annan utan att vara tillfrågad och utan att vara förvarnad. Vi vet också att många av dessa människor försöker få igenom vad de önskar på den institution där de så småningom hamnar. De som har övertaget är de anställda. Personalen som är på institutionen i fråga åtta timmar om dagen har MBL att tillgå i varje fråga, medan de som bor på institutionen egentligen nästan aldrig kan göra sig hörda. Även i detta avseende har aktiveringsflugan gjort sig gällande. Aktiveringen kan ibland vara helt befängd.

På ett ålderdomshem som jag mycket väl kan namnge, men det är kanske onödigt, lät man tills alldeles nyligen de äldre få kaffe och en smörgås på sängen kl. 8 varje morgon. Vid 10-tiden fick de en större frukost. Men sedan har man bestämt att folk skall aktiveras. Då gör man så, att man dukar fram kaffe och smörgås i korridoren. Därefter får alla gå och hämta vad de skall ha. Där kommer människor i gamla pyjamas, på vilka man kan se spår av inkontinens. En del har gamla morgonrockar eller bara underkläderna på sig. Patienterna får således själva hämta sitt kaffe. Sedan får de gå till sitt rum skvalpande med sitt kaffe – allt i den heliga aktiveringens namn! Jag skulle kunna förlänga debatten ännu mera – det finns enormt många exempel att anföra – men jag skall inte göra det. Jag vill bara framhålla att det är viktigt att bifall yrkas till reservation nr 3, där vi reservanter tar fasta på detta med den enskildes ställning inom äldreomsorgen.

Reservation nr 4 gäller behovet av god akutsjukvård. En god hemsjukvård kräver nämligen enligt vår bestämda uppfattning en god akutsjukvård, alltså på sjukhus – det må vara länsdelssjukhus, länssjukhus eller annat sjukhus. Man måste snabbt kunna lämna hemsjukvården för att sedan också snabbt kunna återgå till denna. Vi tror dock att den nya äldreomsorgen med hemsjukvård och hemtjänst kommer att ställa ännu större anspråk på akutsjukvården än tidigare.

Vidare anser vi att det är ociviliserat att väntetiderna på operation är så långa. Människor får gå i åratal och ha värk i höfter eller knän utan att få någon hjälp. Jag tror inte att de nya pensionärerna, herr talman, kommer att finna sig i att det är så långa väntetider. Inte heller kommer de att finna sig i

den sorts behandling som många människor så länge fått nöja sig med.

Vi anser också att vården borde kompletteras med fristående vårdalternativ. Vi menar att kommuner och landsting faktiskt skall åläggas att pröva om verksamheten kan bedrivas bättre och effektivare av någon annan huvudman. Vi tror att vi därigenom skulle få de många små institutioner som behövs, där vården och servicen kan bli både billigare och personligare.

Ingemar Eliasson kritiserade våra båda motioner som handlar dels om bidragen till färdtjänsten, dels om bidragen till särskolan. Men, herr talman, det är ju staten som har dålig ekonomi. Kommunerna har god ekonomi. Det är den främsta ståndpunkten i detta sammanhang. Kommunerna har råd att göra något åt det här. Dessutom är t. ex. färdtjänstbidraget ett stimulansbidrag, och så har det varit i tillräckligt många år för att den här verksamheten skall anses vara klart förankrad ute i kommunerna. Någon risk att bli utan bidrag för den som behöver sådant anses således inte föreligga. Vi anser att särskolan bör bekostas av landstingen, utan statsbidrag. Den verksamheten skall inte, enligt vår uppfattning, vara beroende av särskilt specialdestinerat bidrag. Det är därför som vi med fullt förtroende överlåter frågor som gäller dessa två mycket stora och viktiga verksamhetsområdena på resp. kommun.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, 5, 9 och 11 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 116 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Det är en angelägen uppgift att tillse att våra äldre och handikappade kan erbjudas en god omsorg. Eftersom det också är en ekonomiskt tung uppgift behövs en långsiktig och noggrann planering, för att inte kvaliteten i omsorgen skall gå förlorad. Eftersom det inte är fråga om någon homogen grupp, behövs det en mångsidig verksamhet. Utgångspunkten måste i all omsorgsverksamhet vara att det är den enskilde själv som skall välja boendeform och hjälpinsats.

Äldre- och handikappomsorg behöver inte betyda – det är vi alla numera överens om – att man tas om hand för institutionsvård. Nej, mycket ofta betyder sådan omsorg numera att man fortsätter att bo kvar i det egna hemmet, men med stöd av olika slag, i form av hemhjälp, färdtjänst, sjukvård osv. Ibland kan en anhörigs hjälp vara det allra lämpligaste alternativet. Det kan ge en alldeles speciell trygghet, det är praktiskt och det är dessutom för samhället en billig omsorgsform. Men det får naturligtvis inte innebära att vi går tillbaks till det gamla hemmadottersystemet. Tyvärr har anhörigvårdaren i dag inte alls den trygghet i sin situation som hon eller han har rätt till.

Som påpekas i motion nr 1778 av Gunnel Jonäng (c) ger inte anhörigvård lagstadgad rätt till tjänstledighet från förvärvsarbete. Det är naturligtvis mycket otillfredsställande. Inte minst kan det påverka relationen vårdare–vårdtagare på ett negativt sätt. Vårdaren oroas av ovissheten om framtida arbetsmöjlighet, och den äldre eller handikappade kan uppleva att han är en belastning långt mer än vad som skulle behöva vara nödvändigt. Anhörigvårdaren borde också ha en självklar rätt till utbildning, information och, inte

minst, avbytare. Flera kommuner har på ett förtjänstfullt sätt ställt upp i det här sammanhanget, men några allmänna riktlinjer finns inte.

Anhörigvårdskommittén föreslog i sitt betänkande en rad åtgärder som skulle förbättra anhörigvårdarens situation. Det har nu gått lång tid sedan dess, men någon åtgärd från regeringens sida har vi ännu inte sett, och inte heller har någon proposition aviserats. Utskottsmajoriteten avvisar motionen med hänvisning till att betänkandet fortfarande bereds inom regeringskansliet. Eftersom det inte förefaller som om frågan har någon hög prioritet inom regeringskansliet, anser vi från centern att ett uttalande från riksdagen i dag är synnerligen påkallat.

Jag yrkar därför bifall till reservation nr 7.

För många fungerar inte boendet i den egna, gamla bostaden som man önskar, utan man söker sig till andra boendeformer. Anledningen kan vara att man vill bo mer centralt, att man söker mer av gemenskap med andra människor eller att man vill känna större trygghet dygnet runt. I många fall är dagens moderna servicehus svaret på önskemålen. Men fortfarande efterfrågar många äldre den boendeform som våra, så i dagligt tal kallade, ålderdomshem representerar.

Att just denna form, som är en kombination av egen bostad och vissa kollektiva utrymmen, behövs och är lämplig har riksdagen varit helt enig om och uttalat sig för vid flera tillfällen. Så sent som när beslutet om nya regler för statsbidrag till social hemhjälp togs begärde riksdagen, på socialutskottets förslag, att regeringen skyndsamt skulle redovisa sina överväganden beträffande ålderdomshemmens finansiering, i syfte att minska den ekonomiska styrningen av den kommunala äldreomsorgen. Någon sådan redovisning har vi inte sett. I stället har socialministern talat om att han inte har för avsikt att medverka till något statsbidrag till ålderdomshemmen.

Även om nuvarande bidragssystem är mindre styrande än det förra, är det fortfarande långt ifrån neutralt. Med tanke på den ansträngda ekonomi många kommuner har finns det därför risk för att antalet platser i ålderdomshem minskar så kraftigt att alternativet för dem som behöver mer vård än vad som är normalt i servicehus är långvården. Redan i dag är det tyvärr ett faktum på flera håll.

Den här frågan har tagits upp i en centermotion av Ella Johnsson m. fl. Det är inte av snålhet eller missunnsamhet som vi från centern driver den här frågan utan tvärtom av omtanke om de äldre. Vi vill kunna erbjuda den mest ändamålsenliga boendeformen för varje individ och för varje vårdbehov. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 2.

Jag vill också ta upp den fråga som aktualiserats i centermotion nr 2306 av Karin Andersson m. fl., och som gäller äldre invandrare. Vi kommer i Sverige att få en allt större grupp äldre invandrare. Det beräknas att vi vid sekelskiftet kommer att ha ca 125 000 utrikes födda personer över 65 år. Det ställer extra stora krav på såväl sjukvården som den kommunala äldreomsorgen. För att invandrarna skall kunna få den vård som uppfyller alla ställda kvalitetskrav, behövs det dels generella, dels invandrarpolitiska åtgärder. Det behövs bättre språkkunskap hos personalen, och det behövs större

kunskap om invandrarnas bakgrund. Behovet av tvåspråkig personal blir speciellt uttalat när det gäller de äldre invandrarna, eftersom de kunskaper i svenska som förvärvas sent i livet ofta faller bort. Att det här verkligen är ett problem har kommit fram vid en pilotstudie som invandrarverket utfört.

En förutsättning för att huvudmännen skall kunna göra en god planering på det här området är att det finns en bra och rättvisande statistik att utgå från. Det finns det inte i dag. Den generella statistiken skiljer endast på utländska medborgare och svenska. Flertalet av invandrarna i den aktuella åldersgruppen är svenska medborgare som alltså inte blir redovisade som invandrare. Därför krävs det en bearbetning av befintlig statistik för att man skall kunna få fram antalet äldre i olika språkgrupper. Med stöd av vad jag här har sagt yrkar jag bifall till reservation nr 6.

Avslutningsvis vill jag säga att om man menar allvar med målsättningen att äldre och handikappade så länge som de själva önskar och som det över huvud taget är möjligt skall kunna bo kvar i den egna bostaden är det naturligtvis helt oacceptabelt att så som moderaterna föreslår drastiskt minska på statsbidragen till färdtjänsten. En neddragning av färdtjänsten, som det utan tvivel skulle leda fram till på flera håll, skulle dessutom bidra till lösningar som är mer kostnadskrävande för samhället. Samma sak gäller också för bidraget till särskolan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2, 6 och 7 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 117 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Handikappolitiken berör i djupaste mening frågorna om demokrati och solidaritet – om varje människas rätt att kunna delta i samhällslivet och också om samhällets skyldighet att utgöra garant för detta.

Det finns vissa mindre handikappgrupper som, just därför att de består av relativt få individer, ofta kommer i skymundan när frågorna om handikappades villkor behandlas.

Vi är så vana att förknippa begreppet handikapp med rörelsehinder samt syn- och hörselskador att vi lätt glömmer att det också finns andra handikapp. Vissa handikapp är också särskilt lätta att glömma, därför att de inte syns och därför att det är svårt att inse vad de innebär. Exempel på sådana grupper är blödarsjuka, njursjuka, mag- och tarmsjuka, stomiopererade samt personer med epilepsi eller cystisk fibros. Om just dessa mindre handikappgrupper måste kunskaperna vidgas, och deras förhållanden måste kartläggas. Utskottet skriver också att just en kartläggning av dessa grupper är angelägen.

Vad som har hänt sedan förra gången en liknande motion av vpk behandlades är att socialstyrelsen nu i en s. k. pilotstudie avser att beskriva dessa små handikappgruppers problem med boende, fritid, arbete m. m. Pilotstudien skall dels öka socialstyrelsens kunskaper, dels ha ett rent informationssyfte. Men en pilotstudie är en pilotstudie, dvs. en första undersökning. Det betyder att den borde följas av en annan studie, en annan utredning.

Vpk har i år just på grund av denna studie ingen reservation i anslutning till

sin motion. Vi har bara följt upp motionen med ett särskilt yttrande för att fästa uppmärksamheten på att det är viktigt att gå vidare med ytterligare utredning. Vpk förutsätter att både pilotstudien och den vidare uppföljningen av denna görs i nära samarbete med berörda handikapporganisationer.

I detta betänkande behandlas också två socialdemokratiska motioner, som vpk har följt upp med reservationer. De rör färdtjänst och hemtjänst. I motion 1764 av Ingvar Björk och Börje Nilsson vill motionärerna utjämna de stora ekonomiska skillnaderna i kommunernas taxesättning beträffande färdtjänst och hemtjänst. Jag tycker att denna motion är riktig och förtjänar stöd. Åtgärder måste vidtas för att uppnå en hög och jämn servicenivå inom färdtjänst och hemtjänst i hela landet. Största möjliga ekonomiska jämlikhet bör råda mellan handikappade och andra. Taxesättningen borde vara lika hög och inte som nu olika hög beroende på i vilken kommun man råkar bo. Inom både färdtjänsten och hemtjänsten är skillnaderna mellan olika kommuner orimligt stora.

Utskottet avstyker dessa motionsyrkanden med hänvisning dels till den kommunala självstyrelsen, dels till en kartläggning som statens handikappråd håller på med och som syftar till inte att få ner de enskilda handikappades kostnader för färdtjänst eller hemtjänst utan bara att ge en bättre belysning av de enskilda handikappades kostnader.

När det gäller hemtjänsten kan taxan variera från 0 till 660 kr. per månad allt efter omsorgsnivå. Denna omsorg borde givetvis vara kostnadsfri för den enskilde, om vi menar allvar med att kunna erbjuda äldre människor vård i hemmet vid sjukdom och att bo kvar i vanliga bostäder så länge som möjligt.

Om riksdagen menar allvar måste, anser jag, hemtjänsten byggas ut både kvantitativt och kvalitativt och göras kostnadsfri för den enskilde. Därför tycker jag att riksdagen har ett ansvar att uttala detta. Att vackert tala om att bo kvar hemma men att sedan individualisera hjälpen för att förverkliga detta, tycker jag haltar i trovärdighet.

Herr talman! Med det yrkar jag bifall till vpk-reservationerna, nr 8 och 10, vid detta betänkande.

Anf. 118 MARIA LAGERGREN (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkande 1984/85:22 vad gäller anslag till omsorg om äldre. Jag yrkar också med en gång avslag på reservationerna som fogats till betänkandet. Vidare yrkar jag avslag på de motioner som väckts i anslutning till proposition 1984/85:100 bil. 7 samt på de motioner som väckts under allmänna motionstiden i ämnet äldreomsorg. Frågorna på handikappområdet kommer Stig Alftin att ta upp i sitt anförande.

1983 publicerade socialstyrelsen ett underlag för utbildningsplanering beträffande bl. a. omsorgen om äldre och handikappade. Där framhölls att de ökade krav som ställs på hemhjälpspersonal medför ett behov av bättre utbildning. Där anges också särskilt att det krävs att personalen känner till vilka olika hjälpmedel som finns och ser till att dessa används på rätt sätt.

Socialstyrelsen har för avsikt att utarbeta allmänna råd till kommunerna

vad gäller hemhjälpspersonalens arbetsuppgifter, kompetens och utbildning. Dessa allmänna råd skall utarbetas efter synpunkter som socialstyrelsen inhämtat från kommunerna.

Socialstyrelsen räknar med att dessa allmänna råd skall vara klara till våren 1986. Men jag vill påpeka att redan nu utbildas vårdpersonalen inom hemtjänsten i de flesta kommuner. I min hemortskommun får ingen vårdpersonal ordinarie tjänst inom hemservicen utan att ha genomgått kommunens vårdutbildning.

Utskottet understryker också enhälligt starkt angelägenheten av att utbildningsfrågorna uppmärksammas i det fortsatta arbetet med att utveckla och förnya den sociala hemhjälpen. Det krav som moderaterna ställer i reservation 1, att regeringen skall ges till känna att det behövs en översyn av utbildningen av hemtjänstpersonal, anser jag och utskottets majoritet redan vara tillgodosett, varför jag yrkar avslag på reservationen.

Utskottet har tidigare behandlat frågan om de äldres levnads- och boendeförhållanden, senast förra året i betänkande nr 14. Utskottet, som var enigt, påtalade det angelägna i att omsorgen om äldre människor anpassas till individuella behov och värdet av en väl utvecklad samverkan mellan berörda huvudmän, så att en individuell prövning av insatser verkligen kan göras. Vägledande bör vara att de äldre själva skall få bestämma hur de vill leva och bo – och vilken hjälp de vill ha av samhället.

Utskottet konstaterar nu att när det gäller inriktningen av äldreomsorgen råder det, som jag sade, en bred politisk enighet. Äldre skall få möjlighet att leva och bo självständigt och ha en aktiv och meningsfull tillvaro. De som behöver stöd och hjälp skall få den service de behöver.

Men menar vi allvar med att de äldre skall leva och bo på egna villkor skall vi inte konservera de gamla utslitna ålderdomshemmen, där de gamla i bästa fall disponerar ett litet rum utan möjligheter att ta emot gäster och bjuda dem på kaffe. De kanske inte har egen dusch, inte ens en egen toalett.

Så vill i varje fall jag inte bo när jag blir så gammal att jag inte klarar mig själv. Men jag är medveten om att det även i framtiden kommer att finnas åldringar som har stort behov av vård och tillsyn utan att för den delen behöva vårdas inom långtidssjukvården. Jag är också medveten om att förändringarna och avvecklingen av ålderdomshemmen inte får ske för snabbt. Gamla som kanske vistats på ålderdomshem 10-15 år kan uppleva en flyttning till servicehus väldigt jobbig.

Därför har kommunerna också möjligheter i dag att använda statsbidraget till social hemhjälp för att göra ålderdomshemmen så bra som möjligt så länge de finns kvar.

De flexibla lösningar som reservanterna efterlyser och som de vill ge regeringen till känna är tillgodosedda med vad som anförs utskottsbetänkandet.

Jag yrkar återigen avslag på reservationerna 2, 3 och 4 som behandlar likartade ämnen.

Vad gäller reservation 5 vid mom. 6 i hemställan angående fristående vårdalternativ vill jag bara referera till vad utskottet sade i betänkandet

1983/84:1. Jag läser här ur betänkandet: "I vilka former och genom vilken vårdhuvudman vård skall erbjudas måste emellertid avgöras av de för vården ytterst ansvariga kommunala huvudmännen."

Utskottet har inte ändrat sin bedömning från förra året. Jag yrkar avslag på reservation 5.

Utskottet har tidigare vid ett flertal tillfällen behandlat frågan om invandrarna och äldreomsorgen. Efter utskottets senaste behandling av frågan om omsorgen för äldre invandrare har invandrarpolitiska kommittén lagt fram sitt slutbetänkande Invandrar- och minoritetspolitiken. Kommitténs betänkande har remissbehandlats och bereds för närvarande inom regeringen. En proposition om invandrarpolitiken har aviserats till maj månad, varför jag i väntan på den propositionen yrkar avslag på reservation 6 vid mom. 7 i hemställan.

Som reservanterna i reservation 7 säger har anhörigvårdskommittén redovisat konkreta åtgärder för att förbättra situationen för anhörigvårdarna. Utskottet är enigt om att de anhörigas insatser bör tas till vara inom äldreomsorgen. Det är viktigt att den som vill hjälpa eller ta hand om en äldre anförvant får samhällets stöd.

Utskottet noterar dock att anhörigvårdskommitténs betänkande är föremål för överväganden inom regeringskansliet, varför jag yrkar avslag på reservation 7.

Så, herr talman, kommer jag till färdtjänsten. I budgetpropositionen föreslås 360 milj. kr. under anslaget G 2 Bidrag till färdtjänst. Moderaterna anser i år, liksom när denna fråga behandlades i riksdagen förra året, att eftersom färdtjänsten nu är etablerad ute i kommunerna bör staten kunna spara in statsbidraget och låta kommunerna stå för kostnaderna själva. Jag vill säga till Blenda Littmarck att det fortfarande finns stora skillnader mellan kommunerna i fråga om färdtjänstens utbyggnad. Skillnaderna skulle naturligtvis inte bli mindre om statsbidraget togs bort.

Rosa Östh sade att kommunerna har dålig ekonomi. Blenda Littmarck sade att kommunerna har en bra ekonomi. Jag vågar påstå att det finns kommuner med bra ekonomi och kommuner med dålig ekonomi. Därför vidhåller utskottsmajoriteten sin uppfattning att någon avveckling av statsbidragen till färdtjänsten inte bör ske. Jag tillstyrker medelsanvisningen enligt propositionens förslag och yrkar avslag på reservation 9.

Till sist, herr talman! Inga Lantz har två reservationer som jag skall ta upp innan min taletid är slut. Inga Lantz har själv redogjort för sina reservationer. Det gäller kommunernas olika taxesättningar inom hemtjänsten och färdtjänsten. Utskottet vill framhålla att frågan om utformningen av taxor när det gäller både hem- och färdtjänsten ligger inom ramen för den kommunala självstyrelsen. Kommunförbundet har till vägledning för kommunerna utformat en allmän rekommendation om sådana avgiftstaxor.

Utskottet vill dessutom erinra om att statens handikappråd sommaren 1985 skall redovisa en kartläggning av det ekonomiska stödet till handikappade i vilken även hemtjänsttaxorna kommer att redovisas.

Med detta, herr talman, yrkar jag återigen bifall till utskottets hemställan i sin helhet och avslag på samtliga reservationer.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 119 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Det lät på Maria Lagergren som om reservation 2 skulle handla om att vi vill ha kvar ett antal dåliga ålderdomshem. Så är det ju inte. Tvärtom underströk jag i mitt anförande att vi i utskottet nu blivit eniga om att ålderdomshemmen skall byggas om men att den formen av boende med dygnet-runt-service ändå skall finnas kvar i framtiden. Vad reservationen handlar om är om den personal som arbetar vid ålderdomshemmen också skall vara statsbidragsberättigad, dvs. om kommunerna skall få räkna in den personalen som underlag för statsbidraget. Om vi vill ge frihet åt kommunerna att anpassa sin åldringsvård efter den situation man faktiskt har, då är det en rimlig princip att staten utformar sitt bidrag så, att kommunerna ges denna möjlighet. Det är egendomligt att räkna bort den personal som arbetar vid ålderdomshemmen.

Vad reservanterna bakom reservation 2 vill är alltså att all personal som arbetar inom den sociala hemtjänsten, oavsett om den besöker de äldre i deras bostäder eller på ålderdomshemmen, skall få räknas in i det underlag på vilket man räknar statsbidraget. Det är en annan fördelningsprincip. Det är lika många miljoner vi skall fördela, men detta är en rimligare ordning. Om detta är vi alltså tyvärr något oense.

Jag yrkar förstås bifall till reservation 2.

Anf. 120 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Det finns ingen, Maria Lagergren, som uttalat sig för de gamla slitna ålderdomshemmen. Det är ingenting som kommunalpolitiker heller vill ha. Om kommunerna får bidrag till verksamheten och om de dessutom får lånemöjligheter för att bygga om ålderdomshemmen, kan man kanske komma fram till en tillfredsställande standard på alla håll.

Här säger Maria Lagergren att det nuvarande bidragssystemet verkar mindre styrande och ger möjlighet för kommunerna att utnyttja bidraget också till ålderdomshemmen. Som jag påpekade i mitt anförande uttalade sig en enig riksdag, då de nuvarande reglerna antogs, för att man skulle se över möjligheterna att också inkludera ålderdomshemmen i statsbidragssystemet.

När det gäller anhörigvården och anhörigvårdarnas situation verkar intresset synnerligen svagt både från regeringens sida och från utskottets sida, vilket jag naturligtvis beklagar. Den formen av vård skulle vara ett alldeles utmärkt komplement till övrig vård i hemmet.

Anf. 121 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Maria Lagergren hänvisade i sitt avslagsyrkande på de två reservationer som vpk har i detta betänkande till den kommunala självstyrelsen. Det är riktigt att vi har kommunal självstyrelse här i landet på papperet, men det är också så att kommunerna till 85 % är budgetmässigt bundna av

beslut som fattas i riksdagen och av regeringen.

Det enda rimliga vore att införa en statskommunal enhetsskatt, en riksskatt, för att få bort de påtagliga orättvisor som finns med nuvarande system med kommunal- och landstingsskatt. Det skulle skapa en större rättvisa mellan människor, och det skulle också skapa en bättre fördelningspolitik och större jämlikhet mellan olika kommuner. Ett avgörande innehåll i en riksskatt skulle vara en fördelning av de influtna skattemedlen mellan stat, landsting och kommuner och en fördelning kommunerna emellan. Detta skulle alltså ge större rättvisa, en jämnare standard och lika skatteuttag mellan kommunerna och mellan deras invånare.

Det här är ett krav som vpk har drivit under många år, och det förtjänar att uppmärksammas när man nu tar färdtjänst och hemtjänst som utgångspunkt. De skillnader som finns mellan olika kommuner i detta avseende liksom på andra områden är oacceptabla. Den grundläggande sociala och kulturella service som kommunerna skall stå för bör vara lika för alla medborgare, oavsett vilken kommun man bor i. Kostnaderna bör också vara lika för alla medborgare, oavsett kommun.

Jag tycker att om man menar allvar med att äldre människor och handikappade skall kunna vara kvar i sina bostäder och få den hjälp de behöver för att fungera på lika villkor, så måste riksdagen ta ansvar för att systemet med hemtjänst och systemet med färdtjänst fungerar lika överallt.

Jag skulle till sist vilja fråga Maria Lagergren om hon tycker att det är rätt med det nuvarande förhållandet, att det är så stora skillnader i taxor när det gäller färdtjänst och hemtjänst och att kostnaderna drabbar människorna så olika beroende på i vilken kommun de bor.

Anf. 122 MARIA LAGERGREN (s) replik:

Herr talman! Herr Eliasson vill jag helt kort svara att jag inte alls tror att vare sig han eller de som tillhör de andra partierna vill konservera de gamla dåliga ålderdomshemmen.

Vad vi är litet rädda för är, att om personalkostnaden också på dessa ålderdomshem kommer att täckas av statsbidrag, är risken stor att vissa kommuner inte bryr sig om att bygga om ålderdomshemmen till servicebostäder. Det är därför vi har skrivit detta yttrande till bostadsutskottet. Vi vill få prövat om det kan utgå statsbidrag för att bygga om de gamla ålderdomshemmen till servicehus eller för att bygga nya – eller kalla det gärna boende med dygnet-runt-tillsyn – där de gamla har en drägligare boendemiljö.

Till Rosa Östh, som talade om anhörigvården, vill jag säga att vi inte alls har något svagt intresse för denna. Vi socialdemokrater försöker alltid ställa de sociala frågorna och solidariteten i fokus. Men som jag sade är detta under utredning, och innan den utredningen är klar bör nog inte riksdagen ta ställning. Vi får återkomma till frågan.

Inga Lantz säger att vi borde lägga fram ett förslag om riksskatt. Det tillhör liksom inte socialutskottets område, så det skall jag förbigå med tystnad. Men jag vill säga till Inga Lantz, liksom till Ingemar Eliasson, att vi menar allvar med att de gamla skall ha ett bra boende. Vi tycker inte det är rätt att

skillnaderna skall vara så stora mellan kommunerna. Men vi har ju ett system där kommunerna har ansvaret för färdtjänsten, och samtliga kommuner får också 35 % av bruttokostnaden för sin färdtjänst. Om det skall bli någon ändring, måste vi ändra på det systemet.

Anf. 123 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker bara, att om riksdagen anser att det är bra med färdtjänst och hemtjänst och fattar beslut om det, bör vi också se till att dessa förmåner blir rättvist och jämnt fördelade, så att skillnaderna mellan olika människor och olika kommuner försvinner. Jag tycker inte att man tar ansvar för hela beslutet på detta sätt. Det haltar när man ser hur stora skillnaderna är mellan kommunerna och i fråga om hur mycket människor får betala. Det brister i trovärdighet när man inte tar ansvar för hela genomförandet.

Anf. 124 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag måste medge att jag känner besvikelse över utskottets behandling av motion 861, som tar upp de cp-skadades situation. Man hänvisar i utskottsbetänkandet till olika utredningar som har gjorts, men ingen av dem berör egentligen cp-skadade. Bakgrunden till vår motion är följande.

Sedan mitten av 1950-talet har samhällets olika organ agerat aktivt för att förebygga cp-skada. Det har lyckats i viss utsträckning. Det föds i dag betydligt färre barn med cp-skada. Nu är det omkring 140 barn per år. Det var också i mitten av 1950-talet som habiliteringen kom i gång. Det betyder att barn som är födda från den tidpunkten under sin barndom fått ett ganska gott stöd från samhällets olika organ. Däremot upphör alla riktade insatser när barnet blir 20 år.

Efter 20 års ålder är så gott som alla cp-skadade utestängda från habiliterings- och rehabiliteringsmöjligheter. Vuxenrehabiliteringen vill ofta inte befatta sig med dem, eftersom de har ett medfött handikapp. Talvård går inte att få, då de foniatriska klinikerna anser deras handikapp vara för svåra. På så sätt kan mycket av det som vunnits under tidigare år gå förlorat.

Fortfarande finns också mellan 3 000 och 4 000 cp-skadade, som är födda innan barnhabiliteringen kom i gång. De är nu 35 år och äldre. De har aldrig fått någon habilitering över huvud taget. En del av dem vistas fortfarande på hem för utvecklingsstörda eller på ålderdomshem, där de en gång placerades, därför att de på grund av motoriska handikapp, talskada eller nedsatt hörsel ansågs obildbara. Några få personer bland dem har sent i vuxen ålder, ofta av en slump, fått sin hörsel förbättrad genom hörapparat, fått lära sig tala förståeligt och fått lära sig läsa och skriva – men de hör till undantagen. Ingen vet i dag hur många cp-skadade som finns bortglömda på institutioner som inte alls är anpassade efter deras behov och förmåga.

Förr var det många cp-skadade som bedömdes som utvecklingsstörda. Det har visat sig att det är mycket svårt att ange hur många som i själva verket har utvecklingsstörningar. Tidigare räknade man med att omkring 40 % av de cp-skadade låg under normalbegåvning. Nu är man inte säker på att det är så många.

Ingen vet i dag hur många cp-skadade som inte fått utbildning eller som endast haft en mycket bristfällig skolgång. Det var först 1962 som det blev obligatorisk skolgång för alla handikappade. I Socialstyrelsen redovisar 1983:9 står det att läsa att man i Norrbotten hittat 35 flerhandikappade som inte fått någon skolgång alls. 13 av dessa var födda på 1950-talet.

Många av de vuxna cp-skadade har också svåra barn- och ungdomsupplevelser, som kommit att prägla dem hela livet. Eugeniahemmet var under många år den enda anstalt i Sverige som tog emot cp-skadade och gav dem utbildning. Men Eugeniahemmet, med dess stora sovsalar och stränga disciplin, gav också många ärr i själen hos de elever som gick där.

Samhällets kunskaper om hur vuxna cp-skadade har det är i det närmaste obefintliga. De handikappförbund som organiserar cp-skadade kan dock berätta att denna handikappgrupp har mycket stora behov som i dag inte tillgodoses. Det gäller utbildning, arbete, talträning, tandvård, sjukgymnastik och boende.

I boken Att vara vuxen med CP, som givits ut av Neurologiskt handikappades riksförbund, berättar flera vuxna cp-skadade om sin situation. Harry, som är svårt rörelsehindrad och har stora tal- och hörselsvårigheter, berättar att han i mitten på 1960-talet av en slump fick börja skolan vid 36 års ålder. Nu har han en filosofie kandidat-examen. Florence, som är 58 år, skriver själv om hur hon som tonåring flyttades till ett ålderdomshem. Hon beskriver ett helt liv fyllt av förnedring och boendesituationer som inte alls varit anpassade efter hennes behov eller förmåga.

I boken redogörs för de knapphändiga kunskaper vi har om gruppen vuxna cp-skadade, som alltså utgör högst 4 000 personer. Det som man kan utläsa är att det med största sannolikhet fortfarande finns några hundra cp-skadade i landet som inte fått lära sig läsa och skriva och som bor på ett sätt som inte alls passar deras förmåga.

En total undersökning är nödvändig – och det är bråttom. Den undersökning som har gjorts av flerhandikappade i Norrbotten visade för enskilda individer helt revolutionerande resultat. Människor som inte sett på många år, som inte kunnat läsa eller skriva på grund av dålig syn, fick genom den uppsökande undersökningen tillgång till synhjälpmedel – och fick synen åter. Hur det måste ha känts går naturligtvis inte att beskriva.

På samma sätt är det – med allra största sannolikhet – för några hundra cp-skadade i vårt land. Hörsel- och talsvårigheter och rörelsehinder gjorde att de från början, i en tid då man klassade människor med sådana handikapp som obildbara, lämnades åt sitt öde.

Man skall aldrig jämföra handikapp. Man kan aldrig säga vad som är värst. Men man kan ändå konstatera att många cp-skadade, genom kombinationen av hörselskador, talsvårigheter och rörelsehinder, är mycket isolerade. Attityderna mot cp-skadade är inte heller de bästa. Fortfarande är "cp" ett av de vanligaste glåporden i våra skolor.

Jag upplever att utskottet inte riktigt har förstått vidden av de problem som många cp-skadade brottas med.

Det är bråttom att någonting görs. Om vi inte gör något nu, behöver vi

egentligen inte heller göra något om tio år, för det handlar om att hjälpa människor som nu är medelålders till ett bättre liv, innan det är för sent.

En kartläggning av cp-skadades situation måste därför göras. Kommunerna måste aktiveras och genom en uppsökande verksamhet verkligen se till att de når alla glömda cp-skadade. Landstingen, kommunerna och staten måste också samordna sina insatser, så att en habilitering kan komma till stånd också för cp-skadade som är över 20 år.

Herr talman! Jag inser det meningslösa i att mot ett enigt utskott yrka bifall till motionen, man jag återkommer i frågan.

Anf. 125 STIG ALFTIN (s):

Herr talman! I det avsnitt av betänkandet som jag skall beröra behandlas bl. a. den socialdemokratiska motionen 1984/85:1784 av Börje Nilsson och Ingvar Björk. Motionärerna vill bl. a. ha en kartläggning av funktionshindrade ungdomars behov av kompletterande samhällsåtgärder. Vidare behandlas motion 1984/85:861 av Margareta Persson m. fl. socialdemokrater, vari begärs att en kartläggning skall göras av de cp-skadades situation, att riksdagen hos regeringen anhåller om riktlinjer för kommunernas uppsökande verksamhet när det gäller cp-skadade samt att riksdagen skall uttala sig för överläggningar mellan staten, Landstingsförbundet och Kommunförbundet för att få till stånd en samordnad habilitering för cp-skadade över 20 år.

När det gäller frågor som rör handikappade ungdomar vill jag nämna att dessa frågor aktualiseras också i den proposition om den nya omsorgslagen som nu behandlas i socialutskottet.

Utskottet vill för sin del peka på att statens handikappråd fungerar som en särskild handikappberedning. Handikapprådet samlar in och sprider information till kommuner och landsting i syfte att initiera insatser. Vidare har socialstyrelsen kartlagt kommunernas handikappomsorg för att få en överblick av vad kommunerna har gjort och planerar att göra på området.

En rad undersökningar av flerhandikappades situation har genomförts. Bl. a. har styrelsen för vårdartjänst skaffat sig en ansenlig samlad erfarenhet av dessa frågor. År 1982 presenterades Handlingsprogram i handikappfrågor (SOU 1982:46).

Riksdagen beslutade under föregående riksmöte om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet.

Vad beträffar de cp-skadade vill jag säga att det naturligtvis ligger en hel del i det som har framförts i Margareta Perssons motion. När det gäller den uppsökande verksamheten har emellertid kommunerna enligt socialtjänstlagen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta, Margareta Persson, gäller även cp-skadade över 20 år. När det gäller omsorgen om handikappade människor skall socialnämnderna verka för att dessa får all nödvändig hjälp och möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Socialnämnderna skall vidare medverka till att de handikappade får meningsfull sysselsättning och bostäder anpassade efter deras behov och möjligheter.

Utskottet framhåller angelägenheten av att situationen för de i motionerna

aktualiserade handikappgrupperna uppmärksammas. Detta bör i första hand ske på det lokala planet, ute i kommunerna.

Med det anförda ber jag att få yrka avslag på motionerna och bifall till utskottets hemställan.

Herr talman! Inga Lantz har i en motion väckt frågan om de små handikappgrupperna. Dessa gruppers levnadsförhållanden har varit föremål för behandling i socialutskottet och har debatterats här i kammaren vid ett flertal tillfällen under det senaste året. Allteftersom läkarvetenskapen går framåt kan man rädda allt fler grupper av människor med sjukdomar och svåra handikapp. Speciella medicinska, psykologiska och sociala problem är ofta förknippade med dessa handikapp, kunskapen om dessa i samhället är ofta otillräcklig. Behovet av forskning, ytterligare resurser och sociala åtgärder varierar. Därför är det viktigt med kartläggning och inventering av olika problemställningar för att man skall kunna planera insatserna.

Utskottet har tidigare pekat på en rad initiativ som tagits och på åtgärder som pågår både här hemma och i det nordiska samarbetet. Enligt vad utskottet nu har inhämtat ingår i socialstyrelsens verksamhetsplanering ett projekt att kartlägga de mindre handikappgrupperna. En pilotstudie skall genomföras före sommaren 1985. Avsikten är att i samarbete med berörda organisationer utifrån en helhetssyn beskriva de små handikappgruppernas olika problem. Kartläggningen skall användas för att öka kunskapen på området och för att kunna sprida information till olika samhällsorgan.

Utskottet instämmer i stort i de synpunkter som har framförts i vpk-motion 1984/85:431 av Inga Lantz och den socialdemokratiska motionen 1984/85:1290 av Bengt Lindqvist, men utskottet är med hänsyn till vad som pågår och vad som har redovisats i betänkandet inte berett att förorda något initiativ från riksdagens sida. Motionerna avstyrks därmed.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter och avslag på samtliga reservationer och motioner.

Anf. 126 BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Jag instämmer gärna med Ingemar Eliasson i önskemålet om att finna ett tillfälle för att mera samlat diskutera handikappfrågorna. Det är inte möjligt att genom att analysera just detta betänkande göra en samlad genomgång av vare sig situationen på handikappområdet eller de förslag som de olika partierna för fram på detta område. Jag vill ändå konstatera att det mesta som sägs och görs i anslutning till detta betänkande är positivt och syftar till att flytta fram positionerna. Det gäller de motioner som finns, och det gäller utskottets sätt att hantera handikappfrågorna. Man hänvisar till arbeten som pågår och skapar opinion för att saker och ting skall gå åt rätt håll.

Detta gäller med två undantag. Jag tänker på de förslag som moderaterna har lagt fram om nedskärningar av statsbidragen till färdtjänsten och till särskolan.

Herr talman! Det gäller här två utomordentligt viktiga funktioner: möjligheten för handikappade människor att förflytta sig och möjligheten för

utvecklingsstörda att få den undervisning som de har rätt till. Att det är viktiga funktioner har såväl resultatet av verksamheten som verksamhetens omfattning och utformning under den tid som varit visat mycket tydligt.

Färdtjänsten betyder i dag för många människor skillnaden mellan ett aktivt liv och ett liv i passivitet, ett liv i meningsfullhet i kontakt med andra och ett liv i tomhet och isolering. Det var först med statsbidraget strax före mitten av 1970-talet som utvecklingen mot en fungerande färdtjänst verkligen kom till stånd. Det var först då som en utjämning av färdtjänsten i standard och utformning så sakta började ta form. Den utjämningen är inte avslutad. Det är snarare så att det i dag finns tendenser till att taxor och begränsningar i antalet resor gör att villkoren för färdtjänsten är mycket olika och kanske tenderar att bli än mer olika mellan olika kommuner.

I detta läge vill moderaterna slopa statsbidraget, och man hänvisar till att kommunerna får klara detta själva. Jag kan försäkra er moderater att det arbete som handikapprörelsen utför snart sagt varje dag och som går ut på att försöka skapa en bättre fungerande färdtjänst inte ger några indikationer på att kommunerna skulle vara särskilt villiga att omprioritera från annan verksamhet till färdtjänsten. Det är svårt att i dag få till stånd en utveckling. Det är också svårt att få bort de alldeles uppenbara orättvisor som finns på många håll.

När det gäller särskolan är det så att dess verksamhet naturligtvis är helt utslagsgivande för utvecklingsstördas möjligheter till liv och aktivitet. Varför skulle särskolan inte få statsbidrag, när andra former av undervisning i vårt land har statsbidrag? Vad moderaterna än säger så är förslagen om nedskärningar av färdtjänstbidraget och bidraget till särskolan både utpekande och socialt utmanande. Jag tror, herr talman, att moderaterna kommer att få anledning att ångra de förslagen många gånger om under den närmaste tiden.

Anf. 127 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Låt mig först i allt väsentligt instämma i vad Margareta Persson hade att säga om de cp-skadades situation. Jag börjar också tröttna på de ständigt återkommande hänvisningarna till pågående kartläggningar, utvärderingar och utredningar. Det börjar bli litet för mycket av sådant.

Inga Lantz, som jag också i stor utsträckning kan instämma med, nämnde de grupper som det är svårt att få uppmärksamhet kring, därför att deras handikapp inte syns. Med de cp-skadade förhåller det sig i viss mån tvärtom – deras handikapp både syns, hörs och märks på alla sätt mycket ofta, t. o. m. så mycket – och där tror jag att Margareta Persson har rätt – att många från början har lämnat dem därhän. De ser så svårt skadade ut att man har trott att det inte finns någonting att göra för dem. I verkligheten är det tvärtom. Vi har glänsande exempel på att det har varit möjligt att habilitera just cp-skadade till ett mycket aktivt liv. Jag skall gärna försöka medverka till att frågan kommer litet närmare sin lösning.

I övrigt, herr talman, vill jag bara säga några ord om statsbidrag, färdtjänst och särskola. Redan den förste talaren på listan i detta ärende, Ingemar

Eliasson, gjorde den glidning som vi börjar bli så vana vid när det är fråga om statsfinanser och samhällsekonomi. Han citerade korrekt att moderaterna har anfört enbart statsfinansiella skäl för förslaget att dra in statsbidrag till färdtjänst och särskola. Därefter drog han raskt slutsatsen att därmed också menas att vi inte skall ha denna verksamhet i oförändrad omfattning utan att även kommunerna skall förmodas hålla tillbaka.

Jag tror inte att det finns någon moderat som kan tänka sig en samhällsekonomi som är så dålig att vi skall behöva pruta på den sortens utgifter. Däremot har vi så dåliga statsfinanser. Maria Lagergren sade, fullständigt korrekt, att det finns kommuner med dålig ekonomi och kommuner med god ekonomi. Vi har dess värre bara en stat, och den har mycket dålig ekonomi – kanske sämre än den fattigaste kommunen i landet. Det finns faktiskt ingen kommun som har underskott i budgeten, därför att kommunerna inte får lov att ha det.

Vi har i vår motion och alla debatter i dessa frågor mycket tydligt sagt ifrån att avsikten icke är att begränsa verksamheten, utan det är en kostnadsomfördelning. Det lär skvalpa omkring minst 30 000 milj. kr. i den kommunala ekonomin som både moderater och socialdemokrater har intresse av att i någon mån dra in. Det är t. o. m. så att socialdemokraterna hittills har lyckats prestera förslag om att dra in 7,1 miljarder och vi bara 5,6 – vi erkänner vår underlägsenhet på den punkten – med litet olika metoder.

Om man vill göra en omfördelning mellan stat och kommun går det inte, som Ingemar Eliasson tydligen tror, att ta av någon sorts generellt statsbidrag, för sådana finns inte. Det finns ett skatteutjämningsbidrag, som jag inte tror att någon i denna kammare menar att vi kan begränsa. Vi är överens om att det bör byggas ut, även om det inte skall ske med de konstiga metoder som regeringen just nu är i färd med att tillämpa. Det finns en rad statsbidrag som är så hårt knutna till ganska detaljerade bestämmelser om hur verksamheten skall utföras att det är mycket svårt att göra någonting åt de statsbidragen utan att gå direkt in i verksamheten.

Vi sökte, kan jag avslöja, en möjlighet att i stället för dessa utpekade poster ta fram ett generellt procentuellt besparingsalternativ på de kommunala anslagen. Det visar sig emellertid vara mycket svårt rent tekniskt att göra det. Däremot går det att peka ut några som inte behöver påverka verksamhetens omfattning.

Egendomligt nog har ingen här påpekat, att när det gäller särskolan är det ett lagfäst åliggande för landstingen att med eller utan statsbidrag driva särskola. Det står i omsorgslagen, och det kommer i framtiden att stå i skollagen. Under mellantiden skall den särskilda promulgationslagen gälla, om vi får tro propositionen och om den går igenom på den punkten. Landstingens skyldighet att driva särskola påverkas alltså inte ett dugg av om de får statsbidrag eller inte.

Färdtjänsten är i dag etablerad. Det finns, vilket jag är medveten om, väsentliga skillnader i kommunernas regler rörande färdtjänst, både när det gäller egenavgifter, hur många resor man får göra m. m. Men märk väl: Detta är alltså resultatet av tio års statsbidragsgivning. Vi har hållit på – som Bengt

Lindqvist sade – sedan mitten av 1970-talet med att ge statsbidrag till färdtjänst. Detta om något visar väl att vad statsbidrag än kan ha för effekt på kommunernas verksamhet, inte är det utjämnande. Det har inte heller varit så.

Det är riktigt som Bengt Lindqvist säger att skillnaderna kommuner emellan tenderar att öka att i stället för att minska efter tio år med statsbidrag. Det är också så, att med den utomordentligt snabba expansion av den kommunala ekonomin som vi nu under rätt många år har haft är den fria sektorn, den som Inga Lantz uppskattar till 15 % – jag tror att den är 20 %, men det kan göra detsamma – den del av den kommunala ekonomin som är obunden av såväl lagar som statsbidragsbestämmelser, som växer i särklass snabbast. Det är alltså där kommunerna icke har statsbidrag och icke är bundna av lagar som de allra snabbast expanderar sin verksamhet.

Jag är för min del övertygad om att de handikappade är illa ute, om vi skall knyta deras framtida välfärd till statens usla ekonomi. Om vi litar till att de som lever nära de handikappade och som – både enligt omsorgslag och enligt socialtjänstlag – har skyldighet att tillse dessa förhållanden tar de tag som behövs, då tror jag att det finns större chanser för de handikappade än om den med nödvändighet snåla staten skall stå för fiolerna.

Anf. 128 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Också kommuner och landsting måste hålla tillbaka utgiftsökningar. Om man nu menar att besparing på de här statsbidragen inte skall gå ut över färdtjänsten och särskolan, då tror jag att man får gå till väga på annat sätt än vad moderaterna här har yrkat. Då behövs det alldeles säkert en överenskommelse med landstingen och kommunerna för att en inbesparing eller ett borttagande av det här nämnda statsbidraget inte skall få den effekten.

Jag vill gärna tro att moderaterna inte har önskat att statsbidragets borttagande skall leda till en sämre särskola eller till en sämre färdtjänst, men jag är lika övertygad om att om riksdagen skulle ta bort statsbidraget, och halvera det redan från nästa budgetår, då skulle detta gå ut just över färdtjänst och särskola. Det är ju inga marginella förändringar det är fråga om. Det handlar om en halvering av statsbidraget.

Om det vore så, att man verkligen ville förändra statsbidragsgivningen men samtidigt försäkra sig om att färdtjänsten och särskolan inte träffades, då fick man nog försäkra sig om detta genom en särskild överenskommelse med landstings- och kommunförbunden.

Förslaget skulle dessutom få den egendomliga effekt som Bengt Lindqvist påpekade, att statsbidrag skulle utgå till de allra flesta barns utbildning, men inte till de utvecklingsstörda barnens utbildning. Detta är en egendomlighet som vi inte kan medverka till.

Det är bara att erkänna, herr talman, att vi har litet olika profiler på våra besparingsförslag. Sådana besparingsförslag som de facto skulle träffa svaga och handikappade i samhället kan folkpartiet inte biträda.

Anf. 129 BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Det är uppenbarligen så, att vi har i grunden olika syn på hur den ekonomiska politiken skall bedrivas. Samtidigt som moderaterna vill skära ned på viktiga insatser för utsatta grupper som handikappade – det är uppenbarligen innebörden av de förslag som ligger framför oss just nu – är man beredd att genomföra långtgående skattelättnader för höginkomsttagare, att slopa förmögenhetsskatten och att genomföra skattelättnader på aktier, arv, gåvor etc.

För oss socialdemokrater är detta en omöjlig kombination. Jag vill vidhålla att ett slopande av statsbidragen till färdtjänsten och till särskolan inte kan få någon annan följd – det säger all erfarenhet från arbetet på fältet – än att verksamheten dels kommer att generellt bli sämre, i varje fall under en lång tid, dels kommer att bli ojämnare, med de orättvisor som detta medför på områden som är av fundamental betydelse för människors välbefinnande.

Anf. 130 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag vill också konstatera att moderaterna på ett mycket markant sätt skiljer sig från övriga partier i frågan om statsbidrag till färdtjänst. Jag vill även markera att moderaterna och vpk har diametralt olika synsätt när det gäller frågan om handikappades rätt till bl. a. färdtjänst. Det är enligt min mening ett cyniskt och elakt spel mot de handikappade som moderaterna bedriver. När moderaterna vill slopa statsbidraget till färdtjänsten i stället för att – som jag tycker vore naturligt – bygga ut det, befäster man att man värnar om dem som har det bra ställt här i samhället, om de resursstarka människorna, och slår emot svaga och handikappade grupper. Jag tycker att det finns anledning att fästa uppmärksamheten på det.

I den tidigare diskussionen förde jag in frågan om en annan typ av skatt, en riksskatt, där man skulle kunna komma ifrån uppdelningen i kommunal skatt och statsskatt, där man skulle förena de två skatterna till en skatt, där man kunde värna om alla medborgares lika rätt till hjälp och service i olika situationer.

Anf. 131 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det finns faktiskt ett specialdestinerat statsbidrag som har en i viss mån generell karaktär, nämligen lärarlönebidraget till det allmänna skolväsendet. Det är det som Ingemar Eliasson apostroferar när han säger att det skulle bli enbart de förståndshandikappade barnen som skulle få sin utbildning utan statsbidrag. Just det statsbidraget har vid några tillfällen, om jag nu inte minns alldeles fel, använts som ett dragspel mellan stat och kommun. När det har funnits anledning att överföra pengar från kommunen till staten som kompensation för att kommunen i något sammanhang har råkat få en icke avsedd inkomstförstärkning, då har det gått att hålla inne litet grand av lärarlönebidraget utan att någon människa har ifrågasatt att man för den skull skulle lägga ner eller ens minska på skolverksamheten.

Det finns alltså inte ett självklart samband mellan verksamhetens innehåll eller omfattning och statsbidrag till olika ting. Det är faktiskt så att

kommunerna har det bättre ställt än staten. Jag skulle vilja påstå att t. o. m. de fattiga kommunerna har det bättre ställt än staten. Dessutom är kommunerna enligt all erfarenhet mycket mer generösa än staten. Det är ju staten som trots allt har lyckats hålla sin utgiftsökning tillbaka rätt länge nu. Men kommunerna har inte lyckats – och de tycks inte ha velat heller. Om det är generositet man skall lita till, så skall man inte lita till staten – då får de handikappade det kärvt.

Det är väl också så, att vi har en viss värdegemenskap i det här landet. Vad är det som gör att vi på senare år har kunnat reglera så många viktiga områden, inte minst områden som gäller vård och omsorg, med s. k. ramlagar som nästan inte säger någonting? Vi har en hälso- och sjukvårdslag, som man nästan skulle kunna ersätta med en enda rad i en grundlag för hälso- och sjukvården i riket.

Det finns inga detaljregleringar längre, eftersom vi har utgått ifrån att vi i stort sett har samma uppfattning och samma värderingar. Det sitter lika kloka, begåvade och kunniga människor i kommuner och landsting som i riksdag och regering. De är lika vänliga och lika generösa – ja, erfarenhetsmässigt mer generösa än riksdag och regering. Skall man då behöva knyta upp all viktig verksamhet till att just den skall betala som inte har några pengar, som måste låna till det han skall betala, i stället för den som har en jämfört med staten god ekonomi? Vi kräver faktiskt att bli trodda på vårt ord, när vi säger att förslagen om minskning och, så småningom, indragning av statsbidragen till färdtjänst och särskola – och för övrigt en hel del andra statsbidrag – icke har med verksamhetens omfattning att göra utan med prioriteringen i kommuner och landsting.

Jag vägrar att tro att det sitter så egendomliga människor och styr i kommuner och landsting att de skulle betrakta färdtjänst för handikappade eller särskola för förståndshandikappade som en lågprioriterad uppgift, som man i första hand kan stryka om man får det kärvt med ekonomin. Jag tror inte ett ögonblick på det. Jag tror våra kommun- och landstingsmänniskor om bättre än så.

Anf. 132 BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Jag tvingas konstatera att Nils Carlshamre och jag i grunden har olika uppfattning om vad som kommer att hända om statsbidragen till färdtjänsten och särskolan slopas. Jag vill också erinra om att utöver den ekonomiska politik som moderaterna för här i riksdagen pläderar man för ett skattestopp ute i kommunerna. Det gör att talet om att kommuner och landsting själva kan ordna det här klingar ännu mera ihåligt.

Sedan vill jag gärna säga att ramlagstiftningen säkert har en hel del fog för sig när det gäller stora generella åtgärder. Men det finns en inbyggd problematik i detta avseende. Det gäller minoritetsgrupperna och deras möjligheter att hävda sig. Samma problematik gäller just i det här sammanhanget. Handikappgrupperna hör till de politiskt svaga i samhället. Det är inte lika intressant i varje kommun att tillmötesgå handikappades intressen, och det är inte lika lätt för handikapporganisationerna att föra en kraftfull

kamp i alla kommuner som det är att försöka få till stånd ett generellt uttryckt stöd från statens sida. Jag tror att moderaterna har anledning att ta till sig de problemen också och att lägga dem till den analys som man gör när man lägger fram ett förslag med den här inriktningen.

Anf. 133 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det fanns en gång en svensk partiledare som blev beryktad – i flera år hade han svårt att komma ifrån sitt rykte – för att han i en radiosänd debatt om de mentalsjuka på våra psykiatriska sjukhus råkade säga att de har ingen rösträtt, så dem är det ingen som bryr sig om. Vi skall väl inte tro så illa vare sig om oss själva eller om kommunalmännen eller om landstingsmännen, dvs. att man försummar så viktiga insatser som handikappomsorgen utgör därför att de insatserna i många fall gäller små grupper som har liten statistisk betydelse i valet. Om det vore så illa, borde de flesta av oss ägna sig åt någonting annat. Men det är inte så illa. Nästan allesammans har vi bättre syften än så.

Bengt Lindqvist och jag har i grunden så lika uppfattning om så väldigt mycket att vi skulle kunna leva med att vi på den här punkten – det gäller ekonomin i landsting, i kommuner och i staten – i grunden har olika uppfattning. Jag är beredd att leva med det.

Anf. 134 *BENGT LINDQVIST* (s):

Herr talman! Jag vill egentligen bara få till protokollet noterat att jag inte har rätt till fler repliker. Låt mig ändå säga att även om Nils Carlshamre och jag har samma uppfattning om mycket – det har vi haft anledning att pröva när vi utformade handlingsprogrammet i handikappfrågor – har vi i grunden olika uppfattning om hur den ekonomiska politiken skall föras, och, Nils Carlshamre, det är inte oväsentligt! Det vill jag framhålla.

Anf. 135 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag vill bara till protokollet få antecknat att Bengt Lindqvist faktiskt inte bara har rätt till så många repliker han vill utan också till så många anföranden har vill så länge jag går upp och svarar honom. Det gläder mig att han faktiskt också tog den chans han hade.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialutskottets betänkande 19
Punkt 2

Mom. 4 (thoraxkirurgisk verksamhet i Umeå)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 45 för reservation 1 av Ingemar Eliasson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (utbyggnad av yrkes- och miljömedicinska enheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (medelsanvisningen)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 79 för reservation 3 av Göte Jonsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 20

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 21

Mom. 4 (sex- och samlevnadsinformation för handikappade)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för reservation 1 av Inga Lantz.

Mom. 6 (kostnadsfria preventivmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 7 och 8 (information om sjukdomen AIDS och medelsanvisningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 22

Mom. 1 (utbildning av hemvårdens personal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (statsbidrag till ålderdomshem)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 143 för reservation 2 av Ingemar Elisasson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (den enskildes ställning inom äldreomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 79 för reservation 3 av Göte Jonsson m. fl.

Mom. 5 (behovet av god akutsjukvård för äldre)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (fristående vårdalternativ)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (äldre invandrare)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ulla Tillander och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (anhörigvård)
Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 67 för reservation 7 av Ingemar Eliasson m. fl.

Mom. 9 (hemtjänsttaxor)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (bidrag till färdtjänst)
Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 79 för reservation 9 av Göte Jonsson m. fl.

Mom. 11 (färdtjänsttaxor)
Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 17 för reservation 10 av Inga Lantz. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 14 (bidrag till särskolan)
Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 78 för reservation 11 av Göte Jonsson m. fl.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

21 § Föredrogs
kulturutskottets betänkanden
1984/85:13 om anslag till film och kulturtidskrifter, m. m. (prop. 1984/85:100 delvis) samt
1984/85:15 om förbud att använda metallsökare för s. k. skattletning, m. m. (prop. 1984/85:128).

Anf. 136 TALMANNEN:
Kulturutskottets betänkanden 13 och 15 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.
Först upptas alltså kulturutskottets betänkande 13 om anslag till film och kulturtidskrifter, m. m.

Anslag till film och kulturtidskrifter

Anf. 137 LARS HJERTÉN (m):
Herr talman! Filmen – visad på biografer – har möjlighet att återta en del av förlorad terräng. Det är en förhoppning man möter när man läser kulturutskottets betänkande nr 13.

Vi har i utskottet behandlat några motioner i ärendet, av vilka några har varit smått lyriska, när det gällt att beskriva fördelarna med att se film på bio. "Gemensamhetsupplevelser i biografsalongens mörker kan aldrig någonsin flyttas över till vardagsrummet därhemma", sägs det bl. a. i en av motionerna, vilken också är citerad i utskottsbetänkandet.

Vad man med all rätt oroas över är vilken framtid biograffilmen har med ett ökat utbud av andra medier, främst TV och video.

När kulturutskottet studerade bl. a. dessa frågor i Canada 1983 fick vi information om biografsituationen där. I Canada har man sedan flera år tillbaka egna TV-satelliter, och på grund av närheten till USA är TV-utbudet nästan obegränsat stort.

Vad vi fick reda på var, att biograffilmen har överlevt den hårda konkurrensen från andra media. Men det beror inte på en statlig filmpolitik med fraktstöd och spärravtal, utan på att ungdomen träffas på bio. Biobesöket ingår i ett socialt mönster. Det är ju också något som vi känner igen från vår egen ungdom, vi som är litet äldre nu.

Andra grupper i Canada – särskilt barnfamiljer – utnyttjar TV, när de vill se långfilmer. Man köper sina filmer via kabel-TV eller betal-TV.

När utskottet diskuterar olika former av stöd och förbud, saknar jag en analys av skilda filmers möjlighet att klara sig på marknaden. Det är ju faktiskt så att bra film ses av många. Jag kan ge två aktuella exempel för att visa vad jag menar: den amerikanska filmen Amadeus, som har blivit en stor publiksuccé också i Sverige, liksom den svenska filmen Ronja Rövardotter. Den filmen har setts av massor av barnfamiljer, som utan vidare betalar 100–150 kr. för att hela familjen skall kunna gå och se filmen.

Med dessa exempel, som kan göras betydligt mera utförliga, tycker jag att man kan konstatera att publikens efterfrågan, även här, är det viktigaste styrmedlet. Dessutom är det ju faktiskt så, som jag sade tidigare, att publiken efterfrågar bra filmer, filmer av hög kvalitet – med högt konstnärligt värde, om man så vill.

Skolan kan öka efterfrågan på kvalitetsfilm, genom en bra utbildning. Jag hörde en konstnär säga för en tid sedan: Det finns i skolan A-språk och B-språk och t. o. m. C-språk. Men för bildspråket finns inga bokstäver i alfabetet. Filmkunskap borde annars ingå som ett naturligt moment i bildundervisningen. Film kan ju också tjäna som en inspirationskälla för andra ämnen, t. ex. historia, samhällskunskap och religion.

Herr talman! I detta större sammanhang spelar det s. k. fraktstödet en mycket blygsam roll. En enda familj som går på bio bidrar med ett betydligt större stöd. Från moderat håll är vi dessutom tveksamma till den här typen av bidrag. Systemet skapar byråkrati och föder en omfattande pappersexercis. Frågan är också om man skall styra filmutbudet på det sätt som fraktstödet förutsätter.

Liksom i fjol säger vi därför nej till den dryga miljon som föreslås i budgetpropositionen. Med detta yrkar jag också bifall till reservation nr 1.

I ett särskilt yttrande har vi moderater anfört en viss tveksamhet mot s. k. spärravtal. Ett viktigt skäl för vår tveksamhet är att många människor genom

dessa spärravtal inte får någon möjlighet att över huvud taget se vissa filmer när de är aktuella. Särskilt tvivelaktigt är det när det gäller filmer som har hög aktualitet under en kortare tid. Men vi vill samtidigt betona att det finns anledning att fundera vidare, varför vi ställer oss bakom utskottets uppfattning om fortsatta överväganden i denna fråga.

Anf. 138 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall bara be att få yrka bifall till vänsterpartiet kommunisternas reservation i kulturutskottets betänkande 13.

Anf. 139 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande som behandlas i dag gäller flera olika anslagsposter i budgetpropositionen liksom flera motioner. För tids vinnande kommer jag att koncentrera mig på de frågor där utskottet inte har varit enigt, varför det lagts fram reservationer och ett särskilt yttrande.

Förra året beslutade riksdagen att fraktstöd för film skall inrättas permanent efter den försöksperiod som pågått i fem år. Dessutom skulle det gälla hela landet. Det är nämligen en viktig filmpolitisk uppgift att på olika sätt verka för att de kvalitetsfilmer som finns tillgängliga i vårt land når sin publik även utanför de största städerna. Såväl i fjol som i år reserverar sig moderaterna mot detta fraktstöd.

Låt mig då säga att detta fraktstöd är viktigt trots att det är litet. Många biografer lever i dag med så små marginaler att även ett så litet stöd påverkar möjligheterna att överleva. Orter med över 50 000 invånare svarar för 80-90 % av omsättningen och av biobesöken. Det handlar alltså om 36 kommuner. I övriga kommuner är det totalt få besök, men ofta drivs verksamheten ideellt, och där betyder då fraktstödet mycket. Likaså har man där nytta av stöd till fler kopior. Mestadels är det biografer inrymda i och skötta av Folkets hus och av ordenshus, dvs. nykterhetsrörelsens Våra gårdar. Utan deras insatser skulle biografverksamheten dö ut på många platser, och det vore en kulturpolitisk olycka. Det är tyvärr inte så väl, Lars Hjertén, att publiken generellt går mest på kvalitetsfilmer. Amadeusfilmen kan sägas vara ett undantag. Jag har själv sett den två gånger, trots att den kostar mig 47 kr. per gång. Det är inte lätt för barnfamiljer att gå på en sådan film, t. ex. med fyra personer. Den kostar 47 kr., därför att den är så lång. Kvalitetsfilm innebär alltså inte alltid publikfilm. Det tror jag att också Lars Hjertén är medveten om.

Av landets 284 kommuner finns det biografer i 279 – totalt 1 146 biografer i det dagsaktuella läget. Det innebär en nedgång sedan juni 1984 från 1 220. Det är kanske rättare att tala om antalet "dukar", eftersom en biograf ibland har flera salonger och kan visa flera filmer samtidigt. För jämförelsens skull vill jag också nämna att antalet vid samma tid 1983 var 1 253. Det är således en ständig nedgång. Minskningen är snabbast i de mindre orterna. Detta innebär att allt måste göras för att stoppa denna negativa utveckling. För alla som är intresserade av kulturfrågor i allmänhet och av film i synnerhet vill jag gärna rekommendera läsning av de båda utredningar som lagts fram av dels

Folkets hus, dels Våra gårdar.

När Bonnierföretagen köpte Europa Film gjordes ett avtal med näringsfrihetsombudsmannen, för vilket det redogörs i vårt betänkande. Den intressanta frågan är nu vad som har kommit ut av detta avtal. Det får ju inte bli en tom överenskommelse, och jag tror att det är av intresse för kulturutskottet att följa upp detta. I sin nya skepnad har Svensk Filmindustri, SF, 60–65 % av marknaden. Näst störst är Sandrews som har ca 20 %. Det innebär att två bolag står för ca 80 % av hela marknaden.

De fem kommuner som inte har någon biograf alls är förortskommuner till storstäderna Göteborg och Malmö. Det är stor risk att det blir en liknande situation i Stockholmsområdet. Det är allvarligt, för biografen är en viktig träffpunkt för människan, allra mest för ungdomar. I dag är hälften av biobesökarna mellan 15 och 24 år. Det är således kulturpolitiskt och socialt av betydelse att vi kan behålla biograferna ute i kommunerna.

Vi säger i vårt betänkande att det behövs många olika åtgärder, och vi nämner också möjligheten med spärravtal. Det skulle innebära avtal om att filmer under viss tid inte skall få visas i andra medier – en sorts karenstid för nya filmer. Även detta är moderaterna negativa till, även om de inte gått så långt som till reservation på den punkten utan bara framställt ett särskilt yttrande. Moderaterna lägger inte fram några egna förslag för att befrämja biograffilmen. Jag kan inte tolka deras agerande i dessa frågor på annat sätt än att de negligerar det kulturvärde och – som jag förut påpekat – också det sociala värde som ligger i att varje kommun har en biograflokal. De övriga partierna i utskottet har ansett detta så angeläget att vi gör ett tillkännagivande till regeringen i frågan. Vi brukar vara restriktiva med tillkännagivanden, och därför är det från vår sida en kraftig markering.

I en annan proposition föreslår regeringen att den nuvarande granskningen av film som skall visas offentligt skall utökas till att omfatta även de videogram som är avsedda för offentlig förevisning. Detta innebär att biografbyrån behöver anskaffa extra utrustning. I propositionen har anslagits en sorts symbolsumma på 1 000 kr. Kontot får emellertid belastas efter prövning av regeringen. Vi utgår från att biografbyrån härigenom kan börja sin anskaffning i god tid för att stå klar att ta hand om även videogrammen när lagen trätt i kraft.

Den andra punkt där vi skilt oss åt gäller stödet till kulturtidskrifter. Där föreslår vänsterpartiet kommunisterna i en reservation ett högre belopp. Kulturtidskrifterna är ett mycket viktigt inslag i den kulturella debatten i landet. De betyder mycket för informationen till allmänheten om vad som sker inom kulturområdet och ger tillfälle för kulturarbetarna att bli presenterade för allmänheten. En viktig del utgörs av kvalitetstidningar för barn och ungdom. Med den kommersiella flod som sköljer över oss, framför allt över barn och unga, är det ytterst viktigt med ett motutbud av kvalitetsalster. Vi ser från utskottets sida allvarligt på detta. Som framgår av propositionen gör även regeringen det. Det skall därför i en snar framtid tillsättas en allsidig utredning som kulturrådet skall stå för. Vi har för vana här i riksdagen att inte föregripa sådana utredningar, och vi anser från

utskottets sida att samma princip bör gälla även i detta fall. Vi avstyrker därför den höjning av bidraget som föreslagits i vänsterpartiet kommunisternas motion och som följts upp med en reservation.

Herr talman! I övriga punkter är utskottet enhälligt, men jag vill ändå nämna det resonemang vi för när det gäller en motion om medieutbildning i högstadierna, gymnasierna, den kommunala vuxenutbildningen och folkhögskolorna. Denna motion hade delats ut till utbildningsutskottet, som lämnat över den till oss. Utbildningsutskottet har emellertid yttrat sig över motionen, och yttrandet finns med som bilaga till betänkandet. Vi redovisar också tämligen utförligt vad som sägs i regeringens proposition om detta, och utbildningsutskottet har också tillstyrkt vad som där sägs.

Vi säger från kulturutskottets sida att utvecklingen på medieområdet måste uppmärksammas i högre grad än hittills, inte minst med tanke på dess betydelse för kulturlivet. Vi hänvisar till den verksamhet och det utvecklingsarbete som pågår och anser att motionerna inte bör föranleda någon åtgärd.

Herr talman! Jag vill härmed yrka bifall till kulturutskottets hemställan i betänkandet 1984/85:13 i dess helhet och yrka avslag på de båda reservationerna.

Anf. 140 LARS HJERTÉN (m) replik:

Herr talman! Jag sade förut att fraktstödet är försumbart i fråga om biograffilmens möjligheter att leva vidare i landet. Dessutom betyder fraktstödet byråkrati och en hel del administrativt arbete. Jag pekade i mitt anförande på att bra film faktiskt klarar sig ganska hyggligt på marknaden. Jag nämnde behovet av en god utbildning, där bilden sätts i centrum. Det sistnämnda är betydligt viktigare än några kronor i fraktstöd.

Jag tror inte att Tyra Johansson kan hitta ett enda exempel på att fraktstödet skulle ha inneburit att någon enda biograf har fått leva kvar som skulle ha lagts ned annars. Däremot läggs biografer ned trots fraktstödets existens. Detta visar ju att fraktstödet inte betyder särskilt mycket i praktiken.

Anf. 141 TYRA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Det är faktiskt så, Lars Hjertén, att många bra filmer har tagits bort från repertoaren på ett alldeles för tidigt stadium därför att de inte har lockat tillräckligt mycket folk.

Vad beträffar fraktstödet tycker jag man skall bry sig om vad de säger som har hand om det, nämligen Filminstitutet och biografägarna ute i glesbygden och på de små orterna. De anser att fraktstödet är bra. De klagar inte över att det innebär byråkratisering osv. Jag tycker att detta väger tungt.

Anf. 142 LARS HJERTÉN (m) replik:

Herr talman! Självfallet vill Filminstitutet och biografägarna slå vakt om fraktstödet. Varje myndighet och institution som uppbär stöd från det allmänna vill alltid att detta skall finnas kvar och vidareutvecklas. Vad jag menar är att det är riksdagen som skall göra bedömningen och avgöra om det skall finnas kvar eller inte.

Anf. 143 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Motion 1301 aktualiserar biografernas situation i nuläget, speciellt situationen på de små och medelstora orterna. Jag känner mig som företrädare för de folkrörelseanknutna samlingslokalorganisationerna, dvs. Folkets hus-rörelsen och nykterhetsrörelsens Våra Gårdar. Vi driver närmare 500 biografer i landet som en del i vårr arbete.

Våra Gårdar kunde redan i oktober 1984 presentera sin utredning om dagens situation, och Folkets hus-rörelsen kunde för någon månad sedan redovisa sin utredning. De synpunkter som anförts har samma tendens: Det behövs en biografpolitik i vårt land. Gemensamt ser man också som nyckeln för framtiden för det första en utbyggnad av parallelldistributionen, för det andra ett spärrtidsavtal och för det tredje att visningsmöjligheterna för 16 mm-film anpassas till biofilmens utbud.

Under en 20-årsperiod har antalet biografer halverats. Den största åderlåtningen har skett på de mindre orterna. Tar man t. ex. biljettintäkterna som en värdemätare så kommer 85 % från de 350 biografer som finns på de större orterna i landet. Av dessa har föreningsbiograferna endast ett 20-tal visningsställen. Vi har dock ca 1 200 biografer i landet.

Om inte åtgärder vidtas kommer den negativa utvecklingen att fortsätta, och det kommer mycket snabbt att innebära att det blir omöjligt att se biofilm utöver på de 50 största orterna i landet.

Man kan fråga sig vad som är orsaken. Det är först och främst knappheten på publikvänlig film. Filmdistributionen har varit en annan orsak. Och naturligtvis spelar konkurrensen från TV och video sin roll.

Beträffande framtiden: Biografer har funnits sedan början av detta århundrade. Ofta spelades filmerna upp i föreningslokalerna. För 70 år sedan formaliserades samverkan via Biografägareförbundet, som om några dagar firar sitt 70-årsjubileum, med bl. a. medverkan av kulturministern.

Filmreformen från 1963 var i många avseenden framsynt. Filminstitutet har varit en stor tillgång även för oss som verkar i de små biograferna. Införandet av fraktstöd för kvalitetsfilmer har varit en betydelsefull reform.

För något år sedan prövades den s. k. parallelldistributionen. Det skedde på initiativ av Våra Gårdar, och Erik Wärnberg, känd för många av oss här i riksdagen, var den drivande kraften som ordförande i vår biografsektion.

Konkurrensmedlet för biograferna är att det är där som aktuella långfilmer skall visas, före såväl TV som video. Den lilla biografens möjligheter att ha aktuell film är helt beroende av kopietillgången och distributionssystemet. Näringsfrihetsombudsmannens påpekande inger förhoppningar om att tillgången på filmkopior kommer att öka. Jag tackar utskottet för att det framhåller vikten därav i sitt betänkande.

En nyligen publicerad utredning har gjort en utvärdering av de filmer som i år varit föremål för parallelldistribution. Det har gällt tre publikvänliga filmer, som har medfört att biograferna i genomsnitt har fått 25 à 30 % fler besökare. Filmerna har varit Mannen från Mallorca, Jönssonligan och Ronja Rövardotter, alltså familjevänliga svenska filmer. Detta visar att med tillgång på aktuell film har småbiograferna såväl publikunderlag som

resurser. Allt hänger samman med filmtillgången. Därför är parallelldistributionen så viktig.

En annan viktig del är spärrtidsavtalet. Nog är det rimligt att biofilm först visas på samtliga biografer innan de blir aktuella för TV och video.

En tredje väg för att stötta upp biofilmsintresset är att utveckla 16 mm-filmen. Den tekniska utvecklingen i dag visar att en vanlig biobesökare inte kan skilja mellan normalfilm och smalfilm. Kvaliteten är i dag god.

Vi har närmare 2 500 allmänna samlingslokaler i landet, spridda runt om på både stora och små tätorter. Vi skulle kunna vidga möjligheterna att se biofilm om tillräckligt många kopior av de aktuella biofilmerna kunde åstadkommas, för visning på samma villkor som för den parallelldistribuerade normalfilmen. Här skulle kommunerna också kunna medverka till att få en utbyggnad och utveckling av filmintresset.

Filminstitutet har under årens lopp i många avseenden varit en samordnare. Får institutet bara utökade ekonomiska ramar har vi därigenom skapat en gemensam plattform.

Motionens syfte har uppmärksammats i utskottets betänkande, vilket noteras med tillfredsställelse.

Filmreformen 1963 var som sagt framsynt, men det var en utpräglad filmreform. Nu bör den kompletteras med en biografreform.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om kulturutskottets betänkande 15.)

Anf. 144 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera kulturutskottets betänkande 15 om förbud att använda metallsökare för s. k. skattletning, m. m.

Förbud att använda metallsökare för s. k. skattletning, m. m.

Anf. 145 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Mellan åren 1938 och 1977 genomfördes i vårt land en s. k. förstagångsinventering av fasta fornlämningar. Resultatet av denna blev att ca 450 000 synliga fasta fornlämningar, fördelade på ca 100 000 platser, redovisades. I dag uppskattas antalet fasta fornlämningar till mellan 600 000 och 700 000. Vi har med andra ord en utomordentligt stor skatt av förhistoriska minnesmärken såsom gravar, boplatser, domarringar och resta stenar. Dessa redovisas på den ekonomiska kartan och i viss utsträckning också på andra kartverk. För dessa fornlämningar finns redan i dag ett skydd. Det är förbjudet att utan tillstånd utgräva, rubba, överhölja eller genom plantering eller bebyggelse förändra, skada eller ta bort fast fornlämning.

Regeringen vill förstärka skyddet ytterligare genom ett förbud mot att medföra metallsökare på fasta fornlämningar.

Vi moderater i utskottet anser också att det behövs ett skydd mot missbruk av metallsökare. Detta kan enkelt åstadkommas genom att den befintliga

Förbud att använda metallsökare för s. k. skattletning, m. m.

skyddslagstiftningen kompletteras med förbud mot att *utforska* fast fornlämning.

Vårt förslag ligger därmed nära det som fördes fram av arkeologiutredningen, som ville förbjuda *användningen* av metalldetektor på fast fornlämning. I propositionen skärper föredragande statsråd förslaget och föreslår förbud mot att över huvud taget *medföra* en detektor. Principiellt anser vi det betänkligt att kriminalisera medförandet av ett tekniskt redskap i stället för användningen av redskapet.

Enligt proposition 128 och kulturutskottets betänkande 15 skall lagstiftningen också innehålla förbud mot att använda metalldetektor på områden där det tidigare påträffats fornfynd av det slag som man är skyldig att hembjuda. Därtill skall all användning av metallsökare på Gotland förbjudas.

Vi avvisar denna ändring av fornminneslagen. Hur skall allmänheten veta var sådana fyndplatser är belägna? De finns inte utmärkta på kartan, och det är ofta svårt att av terrängen avgöra om fynd har gjorts tidigare. Inte heller är det realistiskt att räkna med att fyndplatserna kan komma att utmärkas. Det skall alltså vara förbjudet att använda metalldetektorer på områden som den enskilde inte kan känna till vilka de är.

Arkeologiutredningen har företagit en enkätundersökning i syfte att klarlägga förekomsten av missbruk av detektorer. 15 län svarade att missbruk inte konstaterats. I 8 län hade enstaka fall konstaterats, och på Gotland fanns det belägg för missbruk. Därför har regeringen velat särbehandla Gotland med ett heltäckande förbud. Vi moderater menar att detta är ett förbud som är svårt, för att inte säga omöjligt, att upprätthålla. En redan tidigare snårig lagstiftning blir ännu svårare för allmänheten att överblicka om en särlagstiftning gäller för ett enstaka landskap. Det är redan i dag enligt gällande lag straffbart att skada resp. underlåta att anmäla fornfynd. Nya förbud leder till ökad byråkrati.

Det är utomordentligt angeläget att vi skyddar vårt kulturarv. Bäst gör vi det i detta fall genom upplysning och information, men det är också viktigt att vi fortsätter de arkeologiska efterundersökningarna och tar vara på de med metalldetektor lättspårade fynd som kan finnas kvar och därmed gör det mindre intressant för obehöriga att utforska fyndplatserna.

När man hittar skatter är man skyldig att hembjuda dem till staten om föremålet är funnet vid fast fornlämning, har samband med denna eller, i andra fall, är av guld, silver eller koppar. Ersättningen beräknas i fråga om ädla metaller efter föremålets vikt och rådande metallpriser med en åttondels förhöjning. Hittelön kan också utgå. Vi anser att allmänhetens vilja att anmäla fornfynd begränsas av den ringa ersättningen och att en höjd ersättning skulle öka frekvensen av anmälningar om fynd. Regeringen bör därför utreda vilka kostnader som skulle vara förknippade med en ökad ersättning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de tre reservationer som är fogade till kulturutskottets betänkande nr 15.

Förbud att använda metallsökare för s. k. skattletning, m. m.

Anf. 146 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Som gotlänning, som ledamot av denna kammare och som motionär till riksdagen i januari 1982 om åtgärder för att begränsa missbruket av metallsökare vid skattletning har jag i dag särskild anledning att känna tillfredsställelse med det förslag som nu ligger på riksdagens bord. Frågan har en alldeles speciell betydelse för Gotland, och det är därför glädjande att Gotlands län omfattas av en särskild mening i lagtexten.

Under en lång följd av år har skattletning och plundring av fornlämningar med hjälp av metallsökare pågått och har nu nått en betydande och tilltagande omfattning. Detta ofog, som jag vill kalla det, har t. o. m. stimulerats via annonser om skattletning på Gotland, som beskrivits som ett underbart sätt att tillbringa sin familjesemester på.

Det var för att förhindra denna fortsatta utplundring av ett värdefullt vetenskapligt fyndmaterial som jag skrev motionen för tre år sedan. Efter kulturutskottets tillstyrkan och riksdagens bifall till motionen har ärendet utretts och remissbehandlats, och nu ligger alltså regeringens och utskottsmajoritetens förslag på riksdagens bord för beslut. Äntligen, tycker de inom den arkeologiska forskningen som upplevt denna utarmning av skattfyndplatserna under ett antal år och inte lyckats förhindra utvecklingen.

Man har tidigare på olika sätt försökt få ett verkningsfullt förbud mot missbruk av metallsökare. De hittills vidtagna åtgärderna har dock visat sig otillräckliga, och man menar från arkeologiskt håll att situationen tidvis har varit och är näst intill krisartad.

Åtgärder som begränsar den enskildes frihet uppfattas ofta som negativa, och det är uppenbarligen moderaternas inställning när det gäller denna fråga. Det är att beklaga att moderaterna, som i andra sammanhang gärna vill framhålla sig som det parti som bäst företräder kulturintressena, inte har förstått vad det här handlar om.

I den moderata motionen påtalas vikten av ökad information till allmänheten – man säger exempelvis att markägare skall göras uppmärksamma på problemen, och man vill ha höjd ersättning för hembudspliktiga fornfynd. Ja, information i förebyggande syfte är vad de antikvariska myndigheterna hittills har ägnat sig åt. De har vänt sig till säljare och köpare av metallsökare med information om gällande bestämmelser. De har också tagit initiativ till samverkan med statens turistråd och Svenska institutet för att nå både svenska och utländska turister med informationen. Sådan information är naturligtvis värdefull, och det råder också enighet om att denna skall ges även i fortsättningen samt att särskilda insatser för antikvariska efterundersökningar skall göras.

Detta gäller alltså dem som av okunnighet ägnar sig åt missbruket. Men om någon tror att informationen har den minsta betydelse för att förhindra den som har utvecklat denna plundring av oersättliga värden till en verksamhet som skall tillgodose rent ekonomiska syften, då har man totalt felbedömt situationen. Åtskilliga skattfynd som betingat ett högt pris utanför vårt lands gränser har nämligen grävts upp ur den gotländska jorden och förts ut ur landet.

Förbud att använda metallsökare för s. k. skattletning, m. m.

Jag vill alltså ifrågasätta denna frihet och rätt att undanhålla svensk arkeologiforskning och svensk kulturhistoria betydelsefulla tillgångar i form av orörda fornlämningar. Den moderata motionen och reservationen har väckt stor förundran hos de antikvariska myndigheterna, och inte många på Gotland har förståelse för den moderata inställningen.

Herr talman! De ändringar som görs i fornminneslagen i och med riksdagens beslut i kväll är alltså mycket välkomna för Gotlands del. Jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 147 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag är i ungefär samma situation som den Inga Lantz befann sig i alldeles nyss och borde kanske på samma sätt bara framföra yrkandena, men jag vill ändå något försöka utveckla hur utskottet har resonerat.

Vi i kulturutskottet har vid flera tillfällen diskuterat problemen med användandet av metallsökare för fornfynd, speciellt på Gotland. Riksdagen har också på utskottets förslag uttalat att åtgärder snarast borde vidtas för att komma till rätta med problemen. Detta ledde till tilläggsdirektiv till den redan arbetande arkeologiutredningen, som avlämnade sitt betänkande 1983. Därefter kom så regeringens proposition, som nu har behandlats i utskottet. Det var alltså, kan man säga, en efterlängtad proposition. Utskottsmajoriteten har också tillstyrkt dess förslag i sin helhet.

Moderaterna i utskottet har emellertid reserverat sig och yrkat avslag på propositionen. Jag tolkar det så, att oenigheten bara gäller metoderna att komma till rätta med missförhållandena. Jag kan gärna tillstå att det inte är så alldeles enkelt att lösa problemen med hjälp av förbud mot medförande av metallsökare, men vi har ändå stannat för detta, som vi bedömer vara det enda sättet som kan ge tillräcklig verkan. Vi påpekar också att det faktiskt är så, att det är svårare att bevisa att någon har utforskat en fornlämning med metallsökare än det är att bevisa att någon har en metallsökare med sig. Faktum är ju att man som privatperson knappast bär med sig en sådan sökare, om man inte avser att använda den.

Man måste också vidta åtgärder för att hindra privata skattsökare att utföra grävning på sådana fyndplatser som inte hunnit undersökas fullständigt av arkeologer. Sådana platser kan ju bli förstörda, om privatpersoner får härja i dem, och när de en gång är plundrade går det ju inte att göra något åt det. Att det kan vara svårt att markera dem i terrängen och att det därför kan vara svårt för privatpersoner att veta var de finns är inget skäl. Är man ute i seriöst syfte, så tar man helt enkelt reda på hos länsstyrelsen var sådana fyndigheter finns. Det är ett intresse för oss alla – och inte minst för dem som är så intresserade att de går ut och letar efter fornfynd – att fynden blir ordentligt och sakkunnigt undersökta och registrerade. Det innebär att vi som privatpersoner får underkasta oss den nackdel en lagstiftning av detta slag innebär.

Moderaterna menar att lika bra resultat skall kunna uppnås genom enbart information. Majoriteten i utskottet menar att det inte är tillräckligt verkningsfullt. Men det är viktigt att påpeka att information för den skull inte

Förbud att använda metallsökare för s. k. skattletning, m. m.

skall upphöra. Det görs ju redan nu en hel del för att genom information komma till rätta med missförhållandena, och denna verksamhet skall givetvis fortsätta. En lagstiftning innebär inte att behovet av information upphör.

Betänkandet handlar också om ersättningen för hembudspliktiga fornfynd. Detta innebär en svår avvägning. Arkeologiutredningen har övervägt saken noga och stannat för att ändå föreslå bibehållandet av den nuvarande låga ersättningen. Inför risken att högre ersättning skulle locka flera att ge sig ut och leka skattsökare – vilket uppenbart skulle vara till men för forskningen – har också utskottsmajoriteten stannat för att föreslå oförändrat belopp.

Herr talman! Jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan i dess betänkande 1984/85:15 och avslag på de tre moderata reservationerna.

Anf. 148 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Jag tycker att Tyra Johanssons anförande andas en viss förståelse för våra reservationer. Rikspolisstyrelsen, som har det övergripande ansvaret för att lagar och förordningar efterlevs, har påpekat att om resurser saknas för en effektiv övervakning av reglernas efterlevnad, urholkas allmänhetens respekt för dem. I propositionen förutsätts inte någon skärpt polisbevakning med anledning av lagen.

En specialregel för Gotland kan i och för sig verka bestickande, men det innebär faktiskt något nytt i svensk lagstiftning. Någon återgång till de gamla landskapslagarna vill vi faktiskt inte ha.

Frågan om medförande av resp. användning av ett tekniskt redskap leder till vissa jämförelser. Hur skall man bedöma medförandet av en spade på en fast fornlämning?

Jag vill dessutom erinra om att arkeologiutredningens förslag, dvs. användning av en detektor, stöddes av de flesta remissinstanserna.

Det är litet omoraliskt att kriminalisera medförande av ett harmlöst redskap bara av det skälet att det är lätt att bevisa brottet. Det är också lätt att bevisa att någon har gått omkring med en kofot en mörk natt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till våra reservationer.

Anf. 149 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara upprepa vad jag sade tidigare, nämligen att det är ännu svårare att veta vem som har undersökt ett fornfynd och att bevisa det. Det är lättare att bevisa vem som bär på en metallsökare.

Anf. 150 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Anser utskottsmajoriteten att det är logiskt att förbjuda medförandet av en detektor på fast fornlämning men att endast användningen på områden där tidigare fornfynd har gjorts skall kriminaliseras? Allmänheten kan knappast hålla en sådan skillnad i huvudet, särskilt som den inte ter sig vare sig naturlig eller välmotiverad för enskilda lekmän. Kan de inte frestas att kalla det här för okynneslagstiftning? Detaljerna skymmer nog det vällovliga syftet.

Förbud att använda metallsökare för s. k. skattletning, m. m.

Anf. 151 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman ! Nej, vi anser inte att detaljerna skymmer det vällovliga syftet. Jag sade att det är svårt att komma till rätta med detta problem, och vi har funderat länge över hur vi skall bära oss åt. Vi har funnit att denna metod är den mest verkningsfulla. Eftersom vi tydligen är överens om att förhållandena inte är bra i dag, måste vi göra någonting åt dem, och det här är det förslag som vi har kommit fram till. Det handlar om bedömningar, och vi får bara finna oss i att utskottsmajoriteten har gjort en bedömning och moderaterna en annan bedömning. Vi tror att vår bedömning är den rätta.

Anf. 152 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Vi är medvetna om att det har pågått mycket ofog på Gotland, men vi är lika övertygade om att denna lagstiftning inte är den rätta för att råda bot på det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kulturutskottets betänkande 13

Punkt 1 (anslag till Statens biografbyrå)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 75 för reservation 1 av Tore Nilsson m. fl.

Punkt 4

Mom. 2 (anslag till Stöd till kulturtidskrifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Carl-Henrik Hermansson – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande 15

Mom. 1 och 3 (förbud att medföra metallsökare, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 74 för reservation 1 av Tore Nilsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 och 5 (information gällande bestämmelser om fornfynd samt arkeologiska efterundersökningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Tore Nilsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (ersättning för hembudspliktiga fornfynd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Tore Nilsson m. fl. – bifölls med acklamation.

22 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

23 § Anf. 153 TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas justitieutskottets betänkanden 28 och 29 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

24 § Kammaren åtskildes kl. 23.31.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert